

Дж. Р. Р.
Толкин
РОУВЪРАНДЪМ

ПРОЗОРЕЦ

Джон Р. Р. Толкин

Роувърандъм

Тази книга се посвещава на паметта на Майкъл Хилари Руел
Толкин
1920–1984

ВЪВЕДЕНИЕ

През лятото на 1925 г. Дж. Р. Р. Толкин и жена му Идит, заедно със синовете си Джон (почти на осем години), Майкъл (почти на пет години) и Кристофър (ненавършил една) заминават на почивка във Файли, градче на Йоркшърския бряг, където и до днес ходят доста туристи. Почивката идва някак неочаквано за семейството, като начин да се отпразнува назначението на Толкин за професор по англосаксонска литература в Оксфорд – място, което трябвало да заеме от първи октомври същата година; вероятно е имал нужда от малко отдых не само преди поемането на новия пост, но и поради факта, че още два семестъра е щял да преподава паралелно и в Лийдс, тъй като старият и новият му ангажимент се застъпвали. За тези три-четири седмици във Файли семейство Толкин наема вила, построена върху скала, надвиснала над плажа и морето. От тази наблюдателница се откривала необезпокоявана гледка на изток и младият Джон Толкин бил възхитен, когато в продължение на две-три прелестни вечери лунният диск изплувал от морето съвършено кръгъл и върху водата се откроявала сребърна пътека.

По това време Майкъл Толкин бил болезнено привързан към мъничко оловно куче играчка, бяло, на черни петна. Той ядял и спял с него, носел го навсякъде със себе си; с мъка се разделял с любимата си играчка дори за да му измият ръцете. Но докато били във Файли, Майкъл отишъл на разходка с баща си и по-големия си брат и увлечен в хвърлянето на камъчета във водата, оставил играчката си на покрития със ситен бял чакъл плаж. На този фон мъничкото петнисто кученце станало невидимо и изчезнало. Майкъл бил съкрушен, понеже играчката му така и не била намерена, въпреки че той, брат му и баща му я търсили до вечерта и през целия следващ ден.

Загубата на любима играчка е паметно събитие за едно дете и без съмнение това е подтикнало Толкин да даде „обяснение“ на случката: така започнал да измисля приказка, в която живо кученце на име Роувър е превърнато в играчка от магьосник, впоследствие изгубено на плажа от момченце досущ като Майкъл, среща комичен „пясъчен вълшебник“ и преживява цял куп приключения на луната и в морето. Това е цялата приказка, известна днес като „Роувърандъм“. Фактът, че не се появява в напълно завършен вид, а е съчинена и разказвана на части, може да се обясни с епизодичния характер и дължината ѝ; всъщност това е

потвърдено от кратка бележка в дневника на писателя (написана почти със сигурност през 1926 г. като част от резюме на събитията от 1925 г.) за съчиняването на „Роувърандъм“ във Файли: „Приказката за Роувърандъм, написана за разгъха на Джон (и за моя собствена, както се оказва с времето), е готова.“ За жалост е невъзможно да се каже какво точно е имал предвид Толкин под „готова“ – вероятно само това, че цялата история (в познатия ѝ по-късно вид) е разказана по време на почивката. Вметката обаче потвърждава, че приказката наистина се е оформяла в процеса на разказването ѝ.

Любопитното е, че в дневника се споменава само името на Джон, макар че историята на Роувър е вдъхновена от бедата на Майкъл. Не е изключено Майкъл да е следял с любопитство първата част, обясняваща изчезването на играчката, и да е слушал с по-малък интерес от Джон продължението ѝ. Самият Толкин явно се е увлякъл от приказката, която става все по-изтънчена с всяка следваща страница. Но никъде не е записано и никой не може да каже в какъв точно вид е съществувал първоначално „Роувърандъм“ – дали всичките находчиви езикови игри и намигвания към митове и легенди например са присъствали в приказката от самото начало, или са били добавени едва когато е била записана.

В дневника си Толкин пише още и че семейството е заминало за Файли (от Лийдс) на 6 септември 1925 г. и е останало там до 27 септември. Но ако не и двете, то поне първата дата е сгрешена (и наистина е грешно записана в дневника като събота, вместо неделя). Като се има предвид яркият и до днес спомен на Джон Толкин за пълнолунието, което вероятно е вдъхновило пътешествието на Роувър по лунната пътека в началото на „Роувърандъм“, семейство Толкин трябва да е било във Файли именно по пълнолуние, което през септември 1925 г. започва на втори, вторник. Най-вероятно са пристигнали следобеда на 5 септември, събота, когато североизточният бряг на Англия е бил връхлетян от силна буря. Джон Толкин също ясно си го спомня, а то е потвърдено и от съобщения във вестниците от онова време.¹ Морето се вдигнало часове преди времето за прилива, прехвърлило прибой и заляло крайбрежния булевард във Файли, унищожавайки всичко по пътя си и опустошавайки

1. Вестник „Таймс“ от 07. IX. 1925 г. съобщава следното:

„В залива Уайтли всички сергии и платформи за лодки бяха преобърнати и потрошени, плажната ивица бе обсипана с парчета дъски и железни отломки... При Хорнсий вълните бяха високи над десет метра и толкова мощни, че изтръгнаха пейките от бедежките, поставени на новия крайбрежен булевард, и наводняваха всичко наоколо...“ – и така нататък. А прогнозата е била за откъслечни превалявания.

плажа – с което угаснала и последната искрица надежда да намерят играчката на Майкъл. Яростният вятър се блъскал тъй силно във вилата на Толкинови, че семейството будувало цяла нощ, уплашено, че покривът може да бъде отнесен. Джон Толкин си спомня как баща му започнал да разказва приказка на него и Майкъл, за да ги успокои, и че именно тогава подхванал историята за кучето Роувър, превърнало се в омагьосаната играчка Роувърандъм. Самата буря без съмнение е вдъхновила по-късния епизод в „Роувърандъм“, когато древният Морски змей се пробужда, с което предизвиква невиджани катаклизми.

По нищо не личи „Роувърандъм“ да е записана по време на пребиваването на Толкин във Файли. Въпреки това една от петте илюстрации, които той рисува за приказката, а именно лунният пейзаж, представен в настоящата книжка, е датиран 1925 г. и може да се предполага, че е рисуван във Файли през онова лято. Три от другите илюстрации за „Роувърандъм“ са с дати септември 1927 г., по което време семейство Толкин е почивало в Лайм Риджис на южния английски бряг. Петата рисунка, изобразяваща пристигането на Роувър на луната на гърба на гларуса Буревестник, е подписана „1927-8“. Всички те са представени в настоящото издание. Фактът, че някои от илюстрациите са датирани „септември 1927“, доказва, че „Роувърандъм“ е разказвана отново в Лайм Риджис може би защото Толкинови отново са на почивка край морето и си спомнят събитията във Файли, случили се само две години по-рано. Посвещението на Кристофър Толкин върху Къщата, където „Роувър“ започва приключенията си като „играчка“, подсказва още и че Кристофър е вече достатъчно голям, за да оцени „Роувърандъм“ (през септември 1925 г. той е още пеленаче), и че приказката е разказана отново поне частично, понеже той не я е чувал преди.

Очевидното възраждане на интереса на близките му към „Роувърандъм“ през лятото на 1927 г. може би е било подбудата Толкин най-сетне да се залови със записването на историята; както по всичко личи е направил по-късно същата година, вероятно по време на Коледните празници. Или поне така сме изкушени да предполагаме – без да можем да кажем със сигурност, при липсата на датирани ръкописи или други категорични доказателства – въз основа на два интересни (макар и, трябва да признаем, спорни) факта. Те касаят края на втора глава на книгата, където се разказва как Големият бял дракон е обезпокоен от Роувърандъм и приятеля му лунното куче и как драконът ги погва в диво преследване, прекъснато от Лунния човек тъкмо навреме с помощта на магическо заклинание, изстреляно към „тумбалака“ на дракона. След

което е развита идеята, че лунните затъмнения са дело на драконите.

Елементи от тази глава на „Роувърандъм“ – един от които (дракон, причиняващ неприятности, който живее на луната) със сигурност е присъствал във варианта на приказката от септември 1927 г., както сочи датираната илюстрация – се появяват и в непубликувана част от писмо приказка, което Толкин пише до децата си през декември същата година под прикритието на „Дядо Коледа“. То е сред забавните и находчиви „Писма на Дядо Коледа“, които Толкин пише в периода 1920–1943 г.² Та там Лунния човек стига до Северния полюс, полива сливения си пудинг обилно с бренди и играе на „хап-дракон“³. После заспива и е издърпай под дивана от Мечката от Северния полюс, където остава чак до другия ден. В негово отсъствие драконите излизат на луната и вдигат такъв прахоляк, че причиняват затъмнение. Лунния човек е принуден да се върне по най-бързия начин и да направи удивителна магия, за да оправи нещата.

Сходствата между тази приказка и епизода с Големия бял дракон в „Роувърандъм“ са твърде очевидни, за да са случайни; от това следва логичното предположение, че докато е пишел писмото на Дядо Коледа от декември 1927 г., Толкин е мислел за „Роувърандъм“. Дали е изложил идеята, че лунните затъмнения се причиняват от живеещи на луната дракони първо в писмото, или я е извлякъл от вече съществуваща в „Роувърандъм“ идея, е невъзможно да се каже; но между двете произведения очевидно съществува връзка.

Коледната ваканция предлага на Толкин възможност за откъсване от академичните задължения и време, в което е твърде вероятно да е написан „Роувърандъм“; и макар да не е сигурно, че го е направил именно през декември 1927 г., има още един факт, който ни насочва към тази дата: споменатото в „Роувърандъм“ провалено лунно затъмнение. В поранен вариант на текста изречението „следващото затъмнение беше пълен провал“ е последвано от уточнението: „астрономите (фотографите – бел.прев.) казаха така“. Това наистина е преобладаващото мнение, посочено в лондонския „Таймс“ относно пълното лунно затъмнение от 8 декември 1927 г., което било скрито от очите на наблюдателите в Англия от облаци. Тук отново стигаме до писмото на Дядо Коледа от 1927 г.,

2. Повечето от тях са публикувани за пръв път през 1976 г. под редакцията на Бейли Толкин.

3. *Snapdragon* – „забавна игра (обикновено се играе по Коледа), в която трябва да се грабнат фламбирани стафиди от купа или чиния с горящо бренди или друг алкохол и да се изядат, докато горят“ (Оксфордски речник на английския език).

понеже в него е посочена точната дата на лунното затъмнение, появило се в отсъствието на Лунния човек, а именно осми декември, с което се потвърждава, че Толкин е бил запознат с реалното събитие.

Най-ранният запазен вариант на „Роувърандъм“ е ръкописен и е един от четирите, намерени сред документацията на Толкин, която се съхранява в библиотеката „Бодли“, Оксфорд. За жалост около една пета от него (тоест колкото настоящата Първа и половината от Втора глава) е изгубена. Останалото са двайсет и две страници, написани набързо и на места с трудно разбираем почерк върху различни по вид празни листове (вероятно откъснати от училищни тетрадки) и с множество поправки. Този текст е последван от три машинописни варианта, също недатирани, в които Толкин постепенно е разширявал историята и е правил редица подобрения по отношение на изказ и детайл, но не и съществени промени в сюжета. Първото машинописно копие, заемащо трийсет и девет сериозно поправяни страници, се основава почти изцяло на ръкописа и бе изключително полезно при дешифрирането на най-нечетимите пасажии от по-ранния вариант. Но към края този пръв машинописен вариант е значително усъвършенстван в сравнение с ръкописния си предшественик, например откъсът, в който Роувър е върнат към първоначалния си вид и големина (в предишния вариант почти жалък завършек, сега драматичен и в същото време хумористичен момент), е значително развит. Първоначално новият текст е озаглавен „Приключенията на Роувър“ („The Adventures of Rover“), но Толкин е променил заглавието с химикал на „Роувърандъм“ (обяснението на заглавието вж. в бележките в края това издание) и оттогава насетне използва него.

Вторият от трите машинописни варианта прекъсва внезапно, очевидно по решение на автора, след първите девет страници, като на последния лист има едва няколко реда. Той проследява историята от началото ѝ до момента, в който луната „започна да полага блещукащата си пътека върху водата“. Освен това съществува фрагмент, напечатан върху обратната страна на един лист, който явно веднага е отхвърлен от Толкин и текстът е започнат наново, допълнително преработен и продължен на лицевата страна на листа. Дотам, докъдето стига, вторият машинописен вариант съчетава поправките, отбелязани на първия, и включва някои допълнителни доработки. Но може би най-важното, което трябва да се отбележи, е липсата на много поправки по този вариант, в сравнение с първото машинописно копие. Толкин вече мисли за представителната страна на нещата – номериране на страниците на машина, а не допълнително на ръка, разбиване диалога на параграфи за отделяне

на различните говорители, докато преди (в очевидно черновия вариант) това често е пренебрегвано. Освен това новият машинописен вариант съдържа минимални поправки, всички внимателно отбелязани и в повечето случаи грешки при печатането.

Това изчистено и представително копие ни кара да предполагаме, че Толкин е готвил втория машинописен вариант за показване пред издателя „Джордж Алън & Ънуин“ към края на 1936 г. По това време „Хобитът“ се радва на радушен прием от страна на издателството и макар книгата още да не се е превърнала в сензация за широката публика, благодарение на нея Толкин е поканен да представи други детски приказки, които да бъдат обсъдени за издаване. Писателят поема ангажимент да изпрати на „Алън & Ънуин“ илюстрираната си книжка „Господин Блис“, пародията на средновековна история „Фермерът Джайлз от Емз“ и „Роувърандъм“. Ако, както предполагаме, фрагментарният втори машинописен вариант на „Роувърандъм“ е изготвен с тази цел, не е изключено Толкин да го е изоставил, понеже текстът все още не е отговарял напълно на неговите критерии – или може би защото, подобно на предходните работни варианти, е бил нахвърлян на листа от тетрадки с назъбен при откъсването вътрешен край, а писателят е искал творбата му да придобие по-професионален вид.

И наистина третото и последно машинописно копие на „Роувърандъм“ е чисто напечатано (макар и не без поправки) върху шейсет листа; именно тук са въведени и разграниченията по глави заедно с някои допълнителни промени, дребни, но многобройни, на диалозите и описанията, а също и на пунктуацията и разделянето на параграфите. Почти сигурно е, че именно този вариант Толкин е представил на „Алън & Ънуин“ и пак него управителят на издателската къща Стенли Ънуин дава на сина си Рейнър за мнение.⁴

В рецензия с дата 7 януари 1937 г. Рейнър Ънуин посочва, че историята е „добре написана и забавна“; но въпреки положителното му мнение тя не е приета за публикация. Очевидно „Роувърандъм“ е една от няколкото „кратки приказки в различни стилове“, с които Толкин е разполагал (поне така се мисли) в практически готов за публикуване вид през октомври 1937 г., както отбелязва в една своя бележка Стенли Ънуин; но дотогава „Хобитът“ е добил такава популярност, че „Алън &

4. През 1937 г. младият Рейнър Ънуин плаща шилинг на баща си, за да му разреши да прочете „Хобитът“, попаднала в издателството чрез семейна приятелка на Толкин. Рейнъровото одобрение е от решаващо значение и през 1954 г., когато излиза „Властелинът на пръстените“. – Бел.прев.

Ънуин“ искат продължение, в което най-вече да има още за хобитите, може би поради тази причина „Роувърандъм“ минава на заден план както за писателя, така и за издателя. Вниманието на Толкин е съсредоточено върху „новия Хобит“, произведението, което ще се превърне в неговия шедьовър „Властелинът на пръстените“.

Не ще е пресилено да се твърди, че „Властелинът на пръстените“ не би се появил на бял свят, ако не бе предшестван от приказки като „Роувърандъм“, тъй като фактът, че Толкиновите синове и самият писател ги обичат и харесват, най-сетне води до една по-амбициозна творба – „Хобитът“, а впоследствие и до продължението ѝ. В повечето случаи тези приказки са преходни. Малко от тях биват записани, още по-малко – завършени. Толкин играе с готовност ролята си на разказвач на приказки пред синовете си поне от 1920 г. насетне, когато пише първото от писмата на Дядо Коледа. Освен тях са известни и разказите за приключенията на гамена Бил Стикърс и съперника му Мейджър Роуд Ахед⁵, дребосяка Тимоти Тайтс и разноцветния и претенциозен Том Бомбадил, идеята за когото идва от холандска кукла, принадлежала на Майкъл Толкин. Никой от тези образи не стига до пълната си реализация, въпреки че Том Бомбадил е включен във „Властелинът на пръстените“. Изключително странната и дълга притча „Оргогът“ е написана през 1924 г. и е запазена в машинописно копие, но е недовършена и без изведени до край идеи.

За разлика от тях, „Роувърандъм“ е цялостна и изкусно написана; тя изпква сред другите детски произведения на Толкин от този период с неприкритото удоволствие, с което авторът се впуска в игрословици и каламбури. Богата е на полуомоними (Персия и Пършор)⁶, ономатопеи и алитерации („джавкания и дърляния, вайкания и виения, ръмжене и реване, стенене и скимтене, кикотене и кискане, оплакване и охкане“), комично дълги списъци с описания (като „личните принадлежности, отличителните знаци, символи, бележки, книги с рецепти, еликсири, апаратура и торбички и шишенца с най-разнообразни заклинания“ в работилницата на Ар-таксерксис), както и неочаквани обрати на фразата („Лунния човек – бел. прев.) се изпари във въздуха; и всеки, който никога не е бил там, ще ти каже колко невероятно разреден е лунният въздух“). Има

---

5. Произходът на първото име се крие в обява, съобщаваща, че „Всички, които разлепват афиши – bill stickers – по стените, ще бъдат глобявани“. Името на белия рицар Major Road Ahead идва от уличен знак, уведомяващ за начало на главен път. – Бел. прев.

6. Вж. бел. 15 към първа глава по-долу.

също така и „детски“ разговорни думички като *тумбалак* и *топлинко*, които са особено любопитни, понеже в публикуваните произведения на Толкин се срещат рядко – например в „Хобитът“ тумбалак е променен на корем). Тук те със сигурност са остатъци от първоначалния устен вид на приказката, в който е била разказвана на Толкиновите синове.

Фактът, че наред с това писателят включва в „Роувърандъм“ думи като *лични принадлежности*, *фосфоресциращ*, *първичен*, е приятна изненада на фона на разпространеното по Толкиново време мнение, че подобен език е твърде „труден“ за малчуганите – гледище, което писателят не споделя. „Добрият речник – пише той в свое писмо от април 1959 г. – не се придобива с четене на книги, написани според нечия представа за речника на дадена възрастова група. Той идва с четенето на книги, надхвърлящи тази група.“

„Роувърандъм“ е забележителна и с разнообразието от биографични и литературни материали, вплетени в процеса на създаването ѝ. Преди всичко, разбира се, виждаме семейство Толкин: в „Роувърандъм“ родителите и децата Толкин са представени или (в случая на бебето Кристофър) загатнати, вилата и плажът във Файли се появяват в три от главите, Толкин на няколко места изразява мнението си за отпадъците и замърсяването на околната среда, а събитията от почивката през 1925 г. – блесналата над морето луна, силната буря и най-вече загубата на Майкловото куче играчка – са елементи от приказката. Към всичко това Толкин добавя изобилие от препратки към скандинавски и англосаксонски митове, вълшебни приказки (Червените и Белите дракони, крал Артур и Мерлин, морските сирени и русалки, Ниорд, Морския старец, змеят на Мидгард и т.н.), към образци от детската литература („псамиадите“ на Едит Несбит, огледалните насекоми от „Алиса в огледалния свят“ на Луис Карол). Има дори закачка с либрето на Гилбърт и Съливан. Източниците са много, но разнообразният материал е използван по предназначение, като в резултат читателят се забавлява от сърце – поне онзи читател, който разпознава алузиите.

В кратките бележки след текста посочваме и дискутираме много от Толкиновите източници (сигурни или вероятни), обясняваме мъгляви думи и понятия, както и типично английски реални, може би слабо познати на чуждоземния читател. Но тук, в предговора, бихме искали да обърнем по-подробно внимание на някои неща. В лекцията си, посветена на Андрю Ланг, озаглавена „За вълшебните приказки“, Толкин критикува „цветно-пърхачата умалителност“ в типичното описание на феите и вълшебните създания, като цитира в частност „Нимфидия“ на

Майкъл Драйтън с неговия рицар Пигуигон, яхнал „пъргав ухогон“ и „определящ среща (на възлюбената си кралица Маб – бел.прев.) в цвят на иглика“. Но по времето на „Роувърандъм“ сам писателят все още не е отхвърлил леко смеховатите образи на лунни гномове, яхнали зайци, които си правят палачинки от снежинки, както и на морски вълшебници, пътуващи в колесници от мидени черупки, теглени от дребни рибки. Само десетина години по-рано е излязла писаната в младежките му години поема „Гоблинови нозе“ (1915), в която авторът чува „миниатюрни рогове на омагьосани елфи“ и постоянно се връща към „мъничките дрешки“ и „щастливите крачета“; и както самият Толкин признава, през 20-те и 30-те години той „все още е под влияние на становището, че вълшебните приказки са в самата си същност предназначени за деца“. Ето защо понякога прибягва до конвенционалните образи и изразни средства на „вълшебната приказка“. По-късно Толкин съжалева, че изобщо е „записвал“ приказките, които е разказвал на децата си, а особено по отношение на „Гоблинови нозе“ му се ще да я зарови и забрави. Междувременно вълшебните създания (по-късно наречени елфи) от митологията на „Силмарилион“, която обмисля, придобиват плътност и израстват, в тях не остава почти нищо „пигуигонско“.

В Толкиновата митология няма случайни неща. Тук всеки факт намира своето основание в други факти. Паралелите между отделните произведения са неизбежни. Обстановката в градината на тъмната страна на луната в „Роувърандъм“ напомня на обстановката в „Къщичката на изгубената игра“ от „Изгубени предания“, където децата „танцуват и играят... берат цветя или гонят златните пчели и пеперуди с везани крила“. В лунната градина децата „танцуваха сънливо, разхождаха се отнесено и разговаряха помежду си. Някои разтърсваха главици, сякаш токущо станали от дълбок сън; други вече тичаха будни и бодри, заливайки се от смях: ровеха дупки, беряха цветя, строяха палатки и къщи, гонеха пеперуди, ритяха топки, катереха се по дървета; и всички пееха“.

Лунния човек не обяснява как са стигнали децата до градината му, но Роувърандъм случайно поглежда към земята и като че вижда „неясни и тънички, дълги редици дребни хорица, които се носят по лунната пътека“; като се има предвид, че децата идват тук, спейки, изглежда очевидно, че Толкин отправя към Пътеката на сънищата, водеща до Къщичката на изгубената игра: „тънки мостове, отпуснати във въздуха и мъждукащи в сивкаво, сякаш градени от копринени мъгли, осветени от лунния сърп“, пътека, невиждана от човешко око, „освен в сладките сънища в младостта на сърцата им“ („Изгубени предания“, Първа част).

Най-любопитната връзка между „Роувърандъм“ и митологията обаче се появява, когато „най-старият кит“ Уин показва на Роувърандъм „великия Залив на страната на вълшебствата (както го наричаме ние) отвъд Магическите острови“, „последните Западни планини на Елфодом и светлината на Приказната страна над вълните“, и „града на елфите връз зеления хълм под Планините“. Това е точната география на Запада от света на „Силмарилион“ във вида, в който тази творба е съществувала през 20-те и 30-те години. „Планините на Елфодом“ са Планините на Валинор в Аман, а „градът на елфите“ е Тун. Уин също и извлечен от „Изгубени предания“ и макар да не е назван точно „най-могъщият и най-древният сред китове“, все пак успява да отнесе Роувърандъм навътре в Западните земи, които в този етап на развитие на Толкиновата митология са скрити от очите на смъртните зад тъмнина и опасни води.

Уин казва, че ако се разчуе, че е показал Аман на някой (бил той и куче!), който живее във „Външните земи“, т.е. Средната земя, света на смъртните, ще си изпати. В „Роувърандъм“ е загатнато, че този свят е нашият, споменати са имената на реално съществуващи места. Самият Роувърандъм „в крайна сметка е английско куче“. Но в други отношения това определено не е нашият свят: от неговия край водопадите се спускат „право в празното пространство“, луната се движи под света.

С публикуването на все повече Толкинови книги в двайсет и петте години след смъртта му става ясно, че между почти всички негови произведения съществува връзка, понякога макар и едва доловима, и че всяка творба хвърля полезна светлина върху останалите. „Роувърандъм“ е поредното доказателство за това. Малцина от читателите на „Хобитът“ ще пропуснат да забележат сходствата между страховития полет на Роувър на гърба на Буревестник към скалния дом на гларуса и полета на Билбо до орловото гнездо, както и между паяците, с които се сблъсква Роувърандъм на луната, и тези в Мраколес; нежните коремчета на драконите; и че всеки от тримата докачливи магьосници в Роувърандъм – Артаксеркс, Псаматос и Лунния човек – е посвоему предшественик на Гандалф.

* * *

Остана да добавим няколко думи и за илюстрациите към текста. Те са разгледани подробно в „Дж. Р. Р. Толкин: художник и илюстратор“ (1995); но тук, където най-после се отпечатват заедно с пълния текст на произведението, техните качества и недостатъци изпъкват най-добре. Те не са предвидени за илюстрации на печатно издание и не са

разпределени тематично в съответствие със сюжета. Различават се дори по стил и техника: две са с туш, две с водни бои и една с цветни моливи. Четири от илюстрациите са детайлно изпълнени, докато петата, изобразяваща пристигането на луната Роувър, е доста по-схематична, като Роувър, Буревестник и Лунния човек са неудобно мънички.

В тази рисунка Толкин вероятно е обръщал повече внимание на кулата и пустинния пейзаж, несъответстващ на лунните гори, описани в „Роувърандъм“. По-ранният „Лунен пейзаж“ е по-верен на текста: в него има дървета със сини листа и „ширнали се простори от бледосиньо и зелено там, където високите островърхи планини хвърляха дългите си сенки“. Тя би трябвало да илюстрира мига, в който Роувърандъм и Лунния човек на връщане от посещението си в тъмната страна виждат „светът да изплува... над плещите на Лунните планини“. Но тук светът определено не е плосък: показани са само двете Америки, така че Англия и другите райони на земята, споменати в приказката, би следвало да са от другата страна на земното кълбо.

„Белият дракон преследва Роувърандъм и лунното куче“ също отговаря на текста и съдържа някои интересни моменти извън дракона и двете крилати кучета. Над заглавието се вижда един от лунните паяци, както и нещо, което най-вероятно е пеперуда дракон; а на небето земята отново е изобразена като кълбо. Когато се заема с илюстрирането на „Хобитът“, Толкин използва същия дракон в картата, както и в изобразяването на Мраколес.

Прекрасната рисунка с водни бои „Градините на чертога на морския крал“ изобразява двореца и градините му в цялата им прелест, вместо да се мъчи да илюстрира страховитото пътуване на Роувърандъм нагоре по пътеката. Китът Уин се вижда в горния ляв ъгъл и много наподобява левиатана в една от Киплинговите илюстрации към „Защо китът има тясно гърло“ в „Приказки“ („Just So Stories“, 1902).

Но Къщата, откъдето Роувър започва приключенията си като „игрчка“ е истинска загадка. Заглавието поражда очакването, че ще видим къщата, където Роувър за първи път среща Артаксеркс, макар никъде в текста да не се споменава, че в близост до къщата е имало ферма. Освен това мержелеещото се на заден план море и прелитаният над водата гларус влиза в противоречие с твърдението, че Роувър не е „ни виждал, ни помиришвал море“, преди да бъде отнесен на плажа от малкия Две. В същото време е изключено това да е къщата на бащата на момчетата, описана като бяла и възкачена на висока скала с градини, спускащи се чак до морето. Изкушаваме се да предположим, че вероятно тази

рисунок първоначално не е била свързана с настоящата приказка, след което определени детайли, като например гларусът, са били добавени, за да ѝ бъде придаден подходящ вид. Кучето в черно и бяло в левия долен ъгъл вероятно би следвало да изобразява Роувър, а черното животно пред него – също като Роувър частично закрито от едно прасе – може би е котката Тинкър; но нито едното, нито другото може да се твърди със сигурност.

Следващият текст се базира на най-късната версия на „Роувърандъм“. Толкин не завършва окончателно нито един вариант така, че да е готов за публикуване, и е повече от сигурно, че би направил още много поправки и преработки, за да направи материала по-подходящ за читатели извън най-близкото му обкръжение. Увлечен в писане, Толкин често допуска противоречия по отношение на пунктуация и главни букви; при редактирането на „Роувърандъм“ сме следвали неговата (по принцип минималистична) практика там, където намеренията му са ясно доловими, но сме коригирали пунктуационните знаци и главните букви в случаите, когато е изглеждало нужно, а също така сме поправяли някои явни грешки, допуснати при печатането на машина. Следвайки съвета на Кристофър Толкин, сме си позволили да внесем някои корекции в очевидно тромави словосъчетания (но сме запазили непроменени други); като цяло обаче текстът изглежда така, както го е оставил неговият автор.

За съветите и напътствията в работата по тази книга сме особено благодарни на Кристофър Толкин, комуто сме задължени и за достъпа до цитирания откъс от дневника на баща му; освен това на Джон Толкин, който сподели с нас спомените си за почивката във Файли през 1925 година.

Кристина Скъл
Уейн Хамънд

1

Живееше някога едно кученце на име Роувър. То не беше никак голямо – нито на ръст, нито на възраст, – иначе щеше да е по-разумно; освен това страшно обичаше да си играе в обляната от слънце градина с жълтата си топка, иначе не би сторило онова, което стори.

Не всеки старец, чийто панталон е протрит, е непременно лош: може да е най-обикновен скитник, от ония, дето събират отпадъци и бутилки⁷ и самите те си имат кученца; или пък градинар; а една малка част, ама съвсем малка, са магьосници в отпуски, които обикалят насам-натам и си търсят с какво да се заловят. Специално този беше именно магьосник – същият, който тъкмо сега влиза в нашата приказка. Вървеше си той по градинската пътека, навлякъл опърпано старо палто, захапал стара лула в уста и нахлупил стара зелена шапка на главата си. Ако Роувър не беше толкова зает да лае по топката си, сигурно щеше да забележи синьото перо, втъкнато отзад на зелената шапка⁸, и тогава щеше да заподозре, че човекът е магьосник, както би помислило всяко кученце с разум в главата си; да, ама той изобщо не забеляза никакво перо.

Когато старецът се наведе да вземе топката – възнамеряваше да я превърне в портокал или в кокал, а може би в парче месо за Роувър, – Роувър изръмжа и рече:

– Дай си ми я! – Без никакво „простете“.

Магьосникът, естествено както подобава на един истински магьосник, го разбра прекрасно и тутакси отвърна:

– Млъквай, глупчо! – Без никакво „простете“.

И пхна топката в джоба си, с което искаше да подразни допълнително кучето, а после се обърна да си върви. Колкото и да не ми се ще, съм длъжен да кажа, че Роувър моментално се стрелна и го захапа за панталона, откъсвайки солидно парче от крачола му. Не е изключено да е рѫфнал малко и от самия магьосник. Както и да е, магьосникът се обърна внезапно и разярен изкрещя:

---

7. В оригинала „bone and bottle man“ – израз, направен по модела на „rag-and-bone man“ (синоним на ragpicker) – човек, който се препитава от събиране на парцали и други отпадъци.

8. Том Бомбадил, по-ранен Толкинов герой, който срещаме и във „Властелинът на Пръстените“ (1954–1955), също носи шапка със синьо перо. Вж. също поемата „Приключенията на Том Бомбадил“ в „Опасното кралство“, ИК „Прозорец“, 2000. – Бел.прев.

– Глупак! Стани на играчка!

Оттогава насетне започнаха да се случват какви ли не странни неща. Преди всичко трябва да отбележа, че макар Роувър да беше съвсем малко кученце, изведнъж се почувства далеч по-дребен. Тревата избуя чудовищно огромна и започна да се клати високо над главата му; а някъде в далечината сред стръковете ѝ, сякаш слънце, надигащо се сред дърветата на гора, се жълтееше гигантската топка, захвърлена от магьосника. Роувър чу как портата хлопна, явно зад гърба на стареца, но не видя нищо. Понечи да излае, но от устата му се изтръгна немощен звук, който обикновен човек не би могъл да долови; не вярвам и куче да би го чуло.

Беше станал толкова миниатюрен, че ако наблизко се беше завъртяла котка, със сигурност би го взела за мишка и би го изяла. Поне Тинкър не би пропуснал да го стори. Тинкър беше огромният чер котарак, обитаващ същата къща.

Само при мисълта за Тинкър Роувър изпита неимоверен страх; но съвсем скоро от главата му се изпариха всички котки. Градината около него внезапно изчезна и той усети как полита в неизвестна посока. В следващия миг се озова в тъмнина, легнал върху някакви ръбести предмети; и лежа там в – поне така му се струваше – нещо като претъпкана задушна кутия, при това в твърде неудобна поза, доста дълго време. Без храна и вода; но най-много го ужаси откритието, че не може да помръдне. Отначало си помисли, че защото е плътно притиснат отвсякъде, но впоследствие установи, че денем помръдва едва-едва, при това само когато никой не го гледа. Едва след полунощ съумяваше да се раздвижи подобаващо⁹ и дори да завърти опашка, макар и не особено чевръсто. Беше станал играчка. И понеже не помоли магьосника да му върне топката, сега бе принуден да седи и да се моли по цял ден. Беше замразен в такава поза.

След като мина – поне така му се стори – страшно много време на тъмно, той пак се напъна да излае достатъчно силно, та да привлече вниманието на хората. После започна да прави опити да хапе другите неща, лежащи в кутията заедно с него, глупави малки животни играчки, действително направени от дърво или желязо, а не омагьосани живи кученца като Роувър. Но напразно: не можеше ни да лае, ни да хапе.

---

9. В много приказки играчките оживяват нощем или когато никой не ги гледа – вж. „Храбрият оловен войник“ на Ханс Кристиан Андерсен.

Внезапно някой вдигна капака на кутията и пусна светлината вътре.

– Няма да е зле да сложим тези играчки на витрината, Хари – чу се глас и в същия миг една ръка се протегна към кутията. – Това пък откъде се взе? – продължи гласът, а ръката вдигна Роувър. – Не си спомням да съм го виждал преди. Определено няма работа в кутията с играчките от по три пенса. Да си виждал някога по-истинска играчка? Само му погледни козината и очите!

– Сложи му етикет шест пенса¹⁰ – рече Хари – и го нареди най-отпред на витрината!

И там, най-отпред на витрината, под палещите лъчи на слънцето, горкичкият малък Роувър седя цяла сутрин, че и цял следобед, почти докато дойде времето за чая; и през цялото това време трябваше да седи изправен, във все същата умолителна поза, въпреки че вътрешно се пръскаше от яд.

– Ще избягам от първите хора, които ме купят – заобяснява той на другите играчки. – Та аз съм истински. Не съм играчка и няма да бъда! Толкова ми се иска някой да дойде и да ме купи час по-скоро. Мразя го този магазин, никак не мога да помръдна, приклепен в тази отвратителна витрина.

– Че за какво ти е да мърдаш? – попитаха другите играчки. – Ние не мърдаме. Толкова е по-удобно да си седиш неподвижно и да не мислиш за нищо. Колкото повече си почиваш, толкова по-дълго ще живееш. Така че защо не вземеш да млъкнеш! Както си се раздърдорил, не може да се спи от тебе, а някои от нас ги очаква тежка съдба в бурни детски стаи.

Никой не каза нищо повече, тъй че горкичкият Роувър нямаше с кого дума да размени и се почувства извънредно нещастен и стократно съжаляваше, че е захапал магьосника за крачола.

Не е ясно дали магьосникът или някой друг бе изпратил майката да отведе малкото кученце от магазина. Все едно, точно когато Роувър се чувстваше най-дълбоко нещастен, тя прекрачи прага с пазарска чанта в ръка. Видя Роувър на витрината и тутакси си помисли, че би бил прекрасно кученце за малкото й момче. Тя имаше трима сина, единият от които беше особено привързан към кученцата, особено ако са черни на бели петна¹¹. Така че тя купи Роувър, който бе увит щателно в хартия и пхнат в пазарската чанта при другите покупки за чая.

---

10. В първия машинописен вариант Роувър е маркиран с цена „четири пенса“. Във втория вариант цената е променена на „шест пенса“, вероятно в отговор на инфлацията, набирала сила през годините, разделящи написването на двата варианта.

Роувър скоро успя да провере глава навън. Подуши кейк. Ала нямаше как да стигне до него; и потънал сред хартиените торби с продуктите, изръмжа едва чуто. Чуха го само скаридите и попитаха какво има. Той им разказа всичко от игла до конец, като очакваше да получи подобаващо съчувствие от тяхна страна, но те го разочароваха.

– А как ти се струва да те сварят? Някога варили ли са те?

– Не! Доколкото си спомням, никога не съм бил варен – отвърна Роувър, – макар от време на време да са ме къпали, което не е особено приятно. Все пак си мисля, че да те сварят не е и наполовина толкова ужасно като да те омагьосат.

– Ясно, никога не са те варили – бе заключението. – Идея си нямаш за какво става въпрос. Това е възможно най-ужасното нещо, което би могло да се случи някому – само като се сетим, и вече сме пламнали от ярост.

Скаридите не му харесаха.

– Е, така или иначе, вас скоро ще ви изядат, а аз ще седя и ще гледам! – додаде Роувър.

След това изказване скаридите нямаше какво повече да му кажат и на него не му оставаше друго, освен да си лежи и да се чуди що за хора са го купили.

Скоро разбра. Отнесоха го в някаква къща, където пазарската чанта бе сложена на масата и надлежно изпразнена от всички хартиени торби. Скаридите бяха прибрани в килера, а Роувър бе моментално връчен на малкото момче, за което беше предназначен. То го занесе в детската стая и започна да му говори.

Роувър вероятно би харесал малчугана, ако не бе твърде ядосан, за да чуе какво му говори. Детето започна да лае насреща му на най-изразителния кучешки език, на който бе способно¹² (трябва да му се признае класата), но Роувър така и не си направи труда да му отвърне. През цялото време си мислеше, че си е обещал да избяга от първите хора, които го купят, и се чудеше как ще го осъществи; и през цялото време трябваше да седи изправен и да се прави, че се моли, докато малчуганът го попуваше и подбутваше върху масата и по пода.

Най-сетне падна нощ и момчето си легна; а Роувър бе оставен на стола край креватчето¹³ и продължи да седи все в същата умолителна

11. Майката, разбира се, е съпругата на Толкин – Идит, а тримата ѝ сина са Джон, Майкъл и Кристофър. „Особено привързаният към кученцата“ е Майкъл.

12. Вълшебните същества от романа на Луис Карол „Силви и Бруно“ (1889–1893), който Толкин много харесва, говорят перфектен „кучешки“ („dogge“).

поза, дордето съвсем мръкна. Щорите бяха спуснати; но навън луната изплува от морето и остави във водната шир сребриста пътека, отвеждаща към места накрай света и отвъд него, за онези, които са готови да я извървят¹⁴. Бащата, майката и трите момчета живееха току до морето в бяла къща, надвиснала над самите вълни и възряна в далечината.

Щом момчетата заспаха, Роувър протегна изтръпналите си крачета и изляз приглушено, но никой, освен злият стар паяк горе в ъгъла, не го чу. После скочи от стола на кревата, откъдето се изтърколи на килима; след което се втурна тичешком през стаята, спусна се надолу по стълбите и обиколи цялата къща.

Движението му доставяше огромно удоволствие, пък и нали доскоро беше истински и съвсем жив – умееше да тича и скача доста по-добре от повечето играчки нощем, но въпреки това обикалянето из къщата му се видя твърде трудно и опасно начинание. Беше толкова миниатюрен, че като слизаше по стълбите, все едно скачаше от стени; а изкачването обратно към втория етаж се оказа изключително мъчително и изморително. Пък и усилията му бяха напразни. Всички врати, разбира се, бяха затворени и заключени; нямаше никаква цепнатина или дупка, през която да се измъкне навън. Значи горкичкият Роувър нямаше да може да избяга тази нощ, а утрото завари едно изтощено кутре, седнало изправено върху стола в умолителната си поза – точно там, където го бяха оставили вечерта.

При хубаво време двете по-големи момчета обичаха да стават раничко и преди закуска да потичат по плажа. Тази сутрин, когато се събудиха и дръпнаха щорите, видяха как слънцето изскача от морето, бухнало в пухкави огненочервени облаци, сякаш е взело студен душ и сега се суши с пешкири. Не след дълго бяха на крака и облечени; и хукнаха

---

13. В по-ранната запазена чернова на тази част (първия машинописен вариант) Роувър е сложен не на стол, а върху скрина. Може би Толкин е решил, че за да обиколи къщата, кученцето ще трябва да скочи от твърде високо, дори ако се озове първо на леглото, и преди разсъмване да изкачи обратно същата височина. Все пак Роувър е само играчка, при това много мъничка (макар понякога да ни се струва по-едричък). В окончателния вариант Роувър се озовава на скрина едва на заранта, за което Толкин намира малко тромавото обяснение „където (момчето – бел.прев.) го остави, докато се обличаше“.

14. В това описание се долавя удивителна прилика с израза „ярката лунна пътека, протягаща се от мрачната земя... към луната“ от „Градината зад Луната“ на американския писател и художник Хауърд Пайл (1895). Главният герой в тази книга тръгва от брега по светлата пътека и посещава Човека от Луната. В „Роувърандъм“ Роувър не извървява сам лунната пътека, а е пренесен през нея.

по сипея към плажа, за да се разходят – Роувър беше с тях.

Малкият Две¹⁵ (комуто принадлежеше кученцето) тъкмо се канеше да излезе от спалнята, когато мерна Роувър върху скрина, където го беше оставил, докато се обличаше.

– Моли ме да го изведе на разходка! – възкликна той и пхна кученцето в джоба на панталона си.

Само дето Роувър изобщо не го молеше за разходка, най-малко в джоб на панталон. Единственото, което искаше, беше да си почине и да събере сили за през нощта; надяваше се при втория опит да открие път за спасение и да избяга, и да върви, да върви, докато намери къщата си заедно с градината и жълтата топка на моравата. Беше си втълпил, че стигне ли веднъж до къщи, нещата ще се оправят: магията ще се вдигне или пък той ще се събуди и ще установи, че всичко е било само сън. И така, докато хлапетата се надпреварваха надолу по пътеката през сипея и се гонеха по плажа, Роувър се мъчеше да излае и се боричкаше и мятеше в джоба. Но колкото и усилия да полагаше, успяваше да се помръдне едва-едва, макар да бе скрит и никой да не го виждаше. Той обаче не се отказваше и ето че извади късмет. В джоба имаше носна кърпичка – цялата измачкана и свита на топка, така че Роувър не беше много дълбоко, и благодарение на неимоверните си усилия и подскачащия си господар не след дълго успя да си подаде носа навън и да подуши въздуха.

И остана дълбоко изумен от онова, което подуши и видя. Никога досега не беше нито виждал, нито подушвал морето, понеже забутаното селце, където беше роден, се намираще на много мили от напева и уха нието на морето.

Внезапно, докато надзърташе навън, една огромна птица, цялата в сиво и бяло, пикира ниско над главите на момчетата и изсвистя като гигантска крилатата котка. Роувър толкова се слиса, че падна от джоба и тупна в мекия пясък, без никой да го чуе. Птицата си отлетя по пътя и изобщо не обърна внимание на немощния му лай, а момчетата продължиха разходката си по плажа, без да го забележат.

Отначало Роувър остана много доволен от себе си.

– Избягах! Избягах! – лаеше той с играчешкото си гласче, което само други играчки можеха да чуят, а наоколо не се забелязваше нито една. После се превъртя и полегна на чистичкия сух пясък, все още хладен

---

15. Майкъл, вторият син на Толкин.

от прекараната дълга нощ под звездите.

Ала когато момчетата минаха покрай него на път за вкъщи и пак не го забелязаха, а той остана сам-самичък на пустия плаж, вече не беше чак толкова доволен. Единствените живи твари наоколо бяха чайките. Освен следите от острите им нокти по рохкия пясък личаха само стъпките на двете хлапета. Тази сутрин те се бяха разходили до една много отдалечена част на плажа, която рядко посещаваха. Всъщност тук не идваше почти никой; защото макар пясъкът да беше чист и жълтичък, с тънък искрящ слой бели пясъчинки отгоре, а лазурното море да кипеше в сребриста пяна в заливчето под сивите скали, човек го обземаше странно чувство – освен в ранните часове на деня, непосредствено след изгрев слънце. Говореше се, че тук идвали чудати същества, понякога дори посред бял ден; а привечер плажът се изпълвал с тритони и морски сирени, а по-дребните морски гоблини пришпорвали морските си кончета с юзди от зелени водорасли право до скалите, за да ги оставят след това да отдъхват сред пяната край брега.

Обяснението за чудатостта на мястото беше просто: в този малък залив живееше най-старият сред всички пясъчни вълшебници, наричани на пръскливия език на морските хора псаматисти¹⁶. Та въпросният пясъчен вълшебник се наричаше Псаматос Псаматидис¹⁷ или поне той твърдеше така, при това държеше стриктно на правилния изговор на името му. Той беше много стар и много мъдър и при него се извървяваше всякакъв народ; понеже беше изкусен магьосник, пък и доста мил (с когото трябва) отгоре на това, макар и малко рязък на пръв поглед. Морските обитатели се смееха със седмици на шегите му след някой от прочутите му среднощни балове. Ала денем не бе лесно да го откриеш. Обичаше

16. В най-ранния ръкописен вариант на текста пясъчният вълшебник е наречен псамиад, дума, директно заета от пясъчните същества в романите на Едит Несбит „Пет деца и То“ (1902) (В българския превод наименованието е „псамид“, вж. изданието на „ПАН“ от 2000 г., превод Калина Кирилова. – Бел. прев.) и „Историята на амулета“ (1906). Подобно на Толкиновия псаматист, Несбитовият псамиад е докачлив и своенравен, но и леко комичен персонаж, който най-много от всичко обича да спи в топлия пясък. В първия машинописен вариант Толкин понякога изписва псамиад като самиад и на няколко пъти нарича Псаматос нилбог (гоблин, написано на обратно). Във втория машинописен вариант Псаматос е наричан по име или просто „псаматист“.

17. Псаматос, Псаматидис и псаматист съдържат гръцкия корен *псамос* – „пясък“. Името Псаматос идва в съответствие с навиците на героя, от гръцката дума за „морски пясък“. Псаматидис съдържа наставката *-идис* „син на“, а псаматист – наставката *-ист* – „който се е посветил на някакво познание“; следователно в свободен превод Псаматос Псаматидис би следвало да означава „Пясъчния, синът на Пясъчния“, а псаматист – „специалист по пясъците“.

да лежи заровен в топлия пясък под ослепителните слънчеви лъчи, така че над повърхността да стърчи само крайчеца на едното от дългите му уши¹⁸; а дори да се подаваха и двете, повечето хора като мен и вас биха ги взели за стърчащи клечки.

Възможно е старият Псаматос да е знаел всичко за Роувър. Най-малкото е познавал магьосника, дето го превърна в играчка; вълшебниците и магьосниците са рядкост, поради което се знаят добре и следят професионалните си изяви, макар невинаги да са приятели в живота. Така или иначе, Роувър си лежеше в мекия пясък и тъкмо започваше да се чувства много самотен и да изпитва леко особено чувство, и ето ти го Псаматос, но Роувър не го видя как наднича към него от пясъчната могила, специално приготвена за стареца от морските сирени предишната нощ.

Пясъчният вълшебник не каза нищо. Роувър също мълчеше. Времето за закуска дойде и отмина, слънцето се вдигна високо в небето и вече прежуриаше. Роувър погледна морето, което звучеше хладно, и внезапно го обзе истински ужас. Първо си помисли, че в очите му сигурно е влязъл пясък, но скоро се убеди, че няма грешка: морето идваше все по-близо и по-близо и поглъщаше все повече и повече пясък; а вълните ставаха все по-огромни и по-огромни и се пенеха неистово.

Започваше приливът, а Роувър лежеше точно под линията на прилива, за която никога през живота си не беше чувал. Колкото повече гледаше, толкова по-силен ужас го обземаше, като си представяше как вълните се блъскат в скалите и го захвърлят в разпененото море (доста по-страшно от сапунената вода във ваната), при това във все същата умолителна поза.

Това можеше да му се случи като нищо; но не се случи. И смее да твърдя, че в цялата работа имаше пръст Псаматос; във всеки случай предполагам, че заклинанието на първия магьосник не е било тъй силно в района на това тайнствено заливче, в близост до обиталището на друг магьосник. Защото когато морето вече беше съвсем близо, а тресящият се от ужас Роувър полагаше неимоверни усилия да се превърти поне малко по-нагоре по брега, изведнъж установи, че може да се движи.

На ръст си беше същият, но вече не бе играчка. И четирите му

---

18. „Дългите уши“ на псаматиста се срещат в повечето варианти на текста като „рогца“, но са променени в последната машинописна версия. Псамиадът на Несбит е с очи „на края на дълги рогца, както са очите на охловите“.

Вж. цитираното българско издание. – Бел. прев.

крака се движеха пъргаво и послушно, нищо, че беше ден. Вече не се налагаше да се моли и успя да изтича към по-твърдите пясъци, а на всичкото отгоре и изляя – не като играчка, а с истински пронизителен лай на омагьосано кученце, съответстващ на омагьосания му ръст. Беше толкова щастлив и залая тъй силно, че ако и вие бяхте там, със сигурност щяхте да го чуете – звънко и екливо, като отглас от лай на овчарско куче, спуснало се по вятъра през хълмовете.

Тогава главата на пясъчния вълшебник рязко се подаде над пясъка. Определено беше грозен, горе-долу с големината на доста едро куче; но на смаления омагьосан Роувър му се видя отблъскващ и чудовищен. И той тутакси седна и млъкна.

– Що за дандания вдигаш, кутре? – запита Псаматос Псаматидис. – По това време обикновено спя!

В интерес на истината той не пропускаше възможност да подремне, независимо кое време е, освен ако не се случваше нещо забавно, например морски сирени да танцуват в заливчето (по негова покана). Тогава се измъкваше от пясъка и се настаняваше на някой камък, за да се любува на веселбата. Във водата сирените са изящни и грациозни, но понечваха ли да затанцуват на брега, повдигнати на опашките си, Псаматос избухваше в смях.

– По това време обикновено спя! – повтори той, щом Роувър не отвърна на забележката му. Но Роувър продължаваше да мълчи и само размаха извинително опашка.

– Знаеш ли кой съм? – попита вълшебникът. – Аз съм Псаматос Псаматидис, господар на всички псаматисти! – След което повтори последното няколко пъти с подчертана гордост и като произнасяше внимателно всяка буква, а при всяко следващо Р носът му избулваше облак пясък¹⁹.

Роувър затъна почти до шията, но не смееше да помръдне и имаше толкова уплашен и нещастен вид, че на пясъчния вълшебник чак му дожаля. Той изведнъж престана да изглежда страшен и свиреп и избухна в смях:

– Ти си едно смешно кутре, Кутре! Сериозно, не помня да съм

---

19. Вж. и по-горе: „... при това държеше стриктно на правилния изговор на името му“. Толкин се шегува с факта, че в *Псаматос*, *Псаматидис* и *псаматисти* „правилният изговор“ изисква П-то да е нямо. „Оксфордският речник“ твърди, че изпускането на *п* в думи, започващи с *пс*, е „ненаучна практика, често водеща до двусмислици или замаскиране на структурата на думата“, ето защо препоръчва *п*-то като дублетен изговор във всички думи от гръцки произход без *псалм*, *псалтир* и техните производни.

виждал друго кутре, което да е било чак толкова кутре, Кутре!

И пак се изсмя, след което изведнъж придоби тържествен вид.

– Случайно да си имал проблеми с магьосници напоследък? – почти шепнешком попита той; притвори едното си око, а с другото го изгледа тъй приятелски и многозначително, че Роувър си каза всичко. Кое-то едва ли се налагаше, понеже Псаматос, както ви казах, сигурно е знаел всичко предварително; но Роувър изпита огромно облекчение, задето му се удаде възможност да поговори с някого, който явно разбираше за какво става въпрос и имаше повече ум в главата си от обикновените играчки.

– Значи наистина е бил магьосник – отрони вълшебникът, щом Роувър приключи с разказа си. – Така, както ми го описваш, бих казал, че е старият Артаксеркс²⁰. Той е родом от Персия. Но един ден се изгуби – случва се и на най-великите магьосници (освен ако не си стоят вкъщи като мен), – а първият човек, когото срещна, вместо да му покаже пътя към дома, го насочи към Пършор. Оттогава насетне обитава онзи регион, с изключение на почивните дни. Разправят, че за старец бил сръчен и чевръст сливоберач²¹ – в добри дни стигал до две хиляди, – пък и обожавал да си пийва сайдер²². Откъде почнахме, докъде стигнахме. – С което Псаматос искаше да каже, че се е отклонил от темата. – Та, мисълта ми беше, дали бих могъл да направя нещо за теб?

– Не знам – призна си Роувър.

– Искаш ли да се прибереш у дома? Боя се, че няма да мога да ти върна нормалния ръст – не и без съгласието на Артаксеркс, понеже точно сега не ми е до разправии с него. Но да те изпратя у дома, мисля, че няма да е проблем. В крайна сметка Артаксеркс винаги ще може да те върне тука, ако толкова държи. Макар да не е изключено следващия път да избере място, доста по-ужасно от магазин за играчки – ако е много ядосан.

Това никак не се хареса на Роувър, затова се осмели да каже, че ако

20. Подходящо име – предвид родината на магьосника (вж. бележката по-долу), – носено от трима персийски царе през V-IV в. пр.н.е.: Артаксеркс I, Артаксеркс II и Артаксеркс III.

21. Пършор е градче близо до Ившам в Устършър. Толкин се заиграва с полуомонимите (на английски език звучат по-омонимично, отколкото на български – бел. прев.) *Персия* (на англ. *Пърша* – бел. прев.) и *Пършор*; Ившамската долина е прочута със сливите си (включително жълтия пършорски вид). Толкиновият брат Хилари е притежавал овощна градина край Ившам и дълги години е отглеждал сливови дръвчета.

22. В Англия алкохолна напитка от ферментирал ябълков сок. Според някои най-добрият сайдер приготвят в Западна Англия, включително в Ившамската долина.

се върне у дома толкова мъничък, най-вероятно никой няма да го познае – освен котаракът Тинкър; а в този си вид не му се щеше особено да бъде разпознат от Тинкър.

– Много добре! – възкликна Псаматос. – Значи трябва да измислим нещо друго. Впрочем предвид факта, че пак си истински, не искаш ли да хапнеш нещо?

Преди Роувър да успее да извика: „Да, позволете да помоля! ДА! ПОЗВОЛЕТЕ ДА ПОМОЛЯ!“, на пясъка пред него изникна чинийка с хляб и сос от печено месо, плюс две кокалчета с идеални размери, а освен това купичка с вода, от външната страна на която имаше надпис със сини буквички: „Пий, кутре, пий!“ След като излапа и изпи всичко до последната капка, Роувър успя да попита:

– Как го направихте?... Благодаря!

Думичката „благодаря“ излезе от устата му съвсем спонтанно, понеже явно беше разбрал, че разните магьосници и тям подобни са доста докачливи. Псаматос само се усмихна; а Роувър полегна на топлия пясък и заспа, и засънува кокали, и как гони котки сред сливови дръвчета, които се превръщат в магьосници със зелени шапки и започват да го замерят с огромни като тикви сливи. А през цялото време подухваше нежен ветреца, който го зари почти до шията в наноси пясък.

Ето защо малчуганите така и не успяха да го намерят, нищо че се върнаха специално в заливчето да го търсят, при това веднага щом малкият Две установи липсата му. С тях тръгна и баща им; и след като търсиха ли, търсиха, дордето слънцето взе да захожда чаепитийно, той ги подкани да се прибират и не искаше да остават повече тук: знаеше прекалено много странни истории за това място. Известно време след това малкият Две трябваше да се задоволи с обикновено кученце играчка от три пенса (от същия магазин); но въпреки че бе прекарал с мъничкото молещо се кутре съвсем малко време, не можеше да го забрави.

Така че сега-засега можете да си го представяте как седи потънал в скръб пред чашата си с чай, без никакво кученце, докато в същото време някъде далеч във вътрешността на страната възрастната собственичка на Роувър, която го бе разглезила, докато беше обикновено кутре с нормален ръст, тъкмо пишеше обява за изгубено куче: „Бяло с черни ушички, отговаря на името Роувър“; и докато самият Роувър спеше, зарит в пясъка, а до него подремваше Псаматос, скръстил късите си ръчички върху закръгления тумбалак.

2

Когато Роувър се събуди, слънцето бе паднало съвсем ниско; скалите хвърляха сянка напърако през плажа, а от Псаматос нямаше и следа. Наблизо се бе настанил втрещен в него гигантски гларус и за момент Роувър се уплаши да не би да го лапне.

– Добър вечер! Отдавна те чакам да се събудиш. Псаматос каза, че ще станеш за чая, но времето за чай отдавна мина – проговори гларусът.

– Позволете да запитам защо точно ме чакате, господин Птица? – попита Роувър много учтиво.

– Казвам се Буревестник и те чакам, за да те отнеса веднага щом луната се вдигне над лунната пътека. Но преди това трябва да свършим едно-друго. Хайде, скачай на гърба ми, да видим дали ще ти хареса да летиш!

Отначало на Роувър никак не му хареса. Докато Буревестник летише ниско, всичко беше наред – просто се плъзгаше гладко над земята с широко разперени неподвижни криле; но после се стрелна вертикално в небето, започна да завива рязко ту наляво, ту надясно, като се накланяше всеки път в различна посока, а в един миг се спусна почти отвесно надолу, сякаш бе решил да се гмурне в морето, и тогава на кученцето, зашеметено от свистящия в ушите му вятър, му се прииска да усети твърда почва под краката си.

И му го подвикна няколко пъти, ала Буревестник отвърщаше само: „Дръж се! Още нищо не си видял!“

Летяха така известно време и Роувър тъкмо започна да свиква и дори леко се отегчи, когато изведнъж Буревестник изкрещя едно: „Готови – старт!“; и Роувър наистина бе готов за старт, но в обратна посока. Понеже Буревестник се стрелна право нагоре като ракета и после се понесе с невъобразима скорост по посока на вятъра. Скоро вече бяха толкова високо, че Роувър мярна някъде в далечината, току над земята, захождащото зад сумрачни хълмове слънце. Летяха към умопомрачително високи стръмни черни скали²³ – твърде стръмни, за да може някой да се изкачи по тях. В краката им бушуваше развълнуваното море, лицата им

---

23. Край Файли се намират Спийтън и Бемптън, известни с високите си скали (130 м отвес), където по време на размножителния период се събират ята морски птици; но тези скали са бели, а не черни. Ненаселени островчета с подобни скали и птичи колонии не са рядкост по крайбрежието на Северна Англия.

бяха голобради, но целите на бели петна, които бледнееха в мрачината. По тесните первази бяха накацали стотици морски птици, някои унесени в скръбен разговор, други притихнали, а трети внезапно се стрелваха и правеха лупинги в небето, за да се гмурнат миг по-късно в далечното морето, чиито вълни изглеждаха като ситни бръчици.

Тук живееше Буревестник и трябваше да се види с този-онзи, включително с най-стария и най-високопоставен сред Черногърбите гларуси, а освен това да събере пощата и едва тогава да замине. Така че свали Роувър на един скален перваз, много по-тесен от праг на врата, и му заръча да чака, без да пада.

Можете да бъдете сигурни, че Роувър много внимаваше да не падне и че при силния страничен вятър това определено не му се стори най-приятното място на света, та гледаше да се прилепи максимално плътно о скалата и не можеше да се удържи да не скимти. Общо взето, доста потискащо преживяване за едно омагьосано и притеснено кученце.

Най-сетне небето съвсем потъмня и над морето се разтла мъгла, а първите звезди заблещукаха в съгъстващия се мрак. После над мъглата, много навътре над морето, луната се вдигна кръгла и жълта, а във водата под нея грейна лунната пътека.

Малко след това Буревестник се върна и взе Роувър, който бе започнал да трепери неконтролируемо. След ветровития перваз птичата перушина му се видя топла и удобна, и той се зарови колкото можа по-надълбоко в нея. В следващия миг Буревестник скочи във въздуха високо над морето, събратята му се втурнаха да ги изпращат с крясъци и вой, а те полетяха като стрела над лунната пътека, изопната от брега до тъмния край на неизвестността.

Роувър нямаше ни най-малка представа къде отива лунната пътека, а точно в момента беше твърде уплашен и развълнуван, за да попита, пък и бездруго започваше да свиква с необичайните неща, които му се случваха.

Докато се плъзгаха над трептящата сребриста светлина, прорязваща морето, луната се вдигаше все по-високо и ставаше все по-бяла и ярка, докато всички звезди постепенно се отдръпнаха встрани и тя остана да блести сам-самичка на източния небосклон. Нямаше съмнение, че по заповед на Псаматос Буревестник отива там, където му е заръчаш, нямаше съмнение и че Псаматос помага на Буревестник с магия, защото гларусът определено летеше по-бързо и стремително и от най-устремените си събратя, дори да приемем, че много бързат и са се пуснали по вятъра. Въпреки това Роувър цяла вечност виждаше само и единствено лунната

светлина и морето под себе си; и луната ставаше все по-голяма и по-голяма, а въздухът – все по-студен и по-студен.

Внезапно над края на морето изплува тъмен силует и колкото повече го приближаваха, толкова повече се уголемяваше, докато накрая Роувър различи остров. По водата към тях се носеше чутовен тътен – звук, съчетаващ в себе си всички съществуващи видове лай: джавкане и дърлене, вайкане и виене, ръмжене и реване, стенене и скимтене, кикотене и кискане, оплакване и охкане, както и протяжно томолене, сякаш издавано от гигантска хрътка, вързана в задния двор на великан. Козината на тила на Роувър изведнъж си стана съвсем истинска и щръкна на бодлички; той напираше от желание да скочи и да се сдърли с всичките кучета едновременно – докато не се сети колко е мъничък.

– Това е Островът на кучетата²⁴ – поясни Буревестник, – или по-точно казано, Островът на изгубените кучета, където идват всички достойни изгубени кучета или поне тези, които извадят късмет. Чувал съм да разправят, че мястото си го бива, имам предвид от кучешка гледна точка; тук кучетата могат да вдигат колкото си щат шум, без да никой да им казва да мълчат или да ги замеря с разни неща. Всеки път при ярка луна изпълняват прекрасен концерт, като всички излайват в един глас любимите си мелодии. Говори се още, че на острова растат кокалови дървета с плодове от сочни месести кокали, които тупват на земята, щом узреят. Не! Сега не можем да се отбием! Как да ти кажа, в момента ти не си точно куче, макар че вече не си и играчка. Предполагам Псаматос е останал леко объркан и не е знаел какво да те прави, когато е разбрал, че не искаш да се прибереш у дома.

– Тогава къде отиваме? – попита Роувър. След като чу за кокаловите дървета, той се почувства разочарован, че няма да може да разгледа по-отблизо Острова на кучетата.

– Напред по лунната пътека до края на света, след което отвъд края, та чак до луната. Така ми заръча старият Псаматос.

На Роувър никак не му се понрави идеята да прескочи отвъд края на света, а и луната изглеждаше доста неприветливо местенце.

– Че защо точно на луната? – попита той. – На земята има достатъчно места, които не съм посещавал. Никога не съм чувал на луната да има кучета, камо ли пък кокали.

---

24. Островът на кучетата представлява ивица земя, връзана в Темза в района на Югоизточен Лондон. Името му вероятно идва от времето на Хенри VIII или Елизабет I, които затваряли хрътките си там по време на посещенията си в находящия се отгъток реката Гринич.

– Едно куче със сигурност има, понеже Лунния човек гледа куче²⁵; и понеже той е почтен старец, както и най-великият от всички магьосници, съм сигурен, че няма да остави кучето си без кокали, а вероятно гостите си. Що се отнася до въпроса защо си изпратен тук, смеея да твърдя, че сам ще намериш отговора, когато му дойде времето, ако държиш ума си бистър и не си губиш времето в хленч. Според мен е много мило от страна на Псаматос, че изобщо си направи труда да се погрижи за теб; право да ти кажа, не мога да си обясня защо го прави. Не му е присъщо да върши каквото и да било, ако не вижда голяма полза за себе си – пък теб като те гледам, нито си голям, нито си полезен.

– Благодаря ти – отвърна съкрушен Роувър. – Много е мило от страна на всичките тези магьосници, че се занимават с мен, в това съм сигурен, макар че го приемам за някак смуцаващо. Забъркаш ли се веднъж с магьосници и приятелите им, никога не знаеш какво ще ти се случи в следващия момент.

– Извадил си много по-голям късмет, отколкото заслужава едно джавкащо домашно кутре – заключи гларусът, с което сложи край на разговора им за дълго време.

Луната ставаше все по-голяма и по-ярка, светът долу все повече потъмняваше и се отдалечаваше. Най-накрая, при това доста внезапно, светът свърши и Роувър видя звездите да блестят върху черното небе долу. На фона на лунната светлина в далечината под тях се виждаха облаци бели пръски около водопадите, които се изливаха от края на света и се губеха в празното пространство. Никога в живота си не се бе чувствал толкова угнетително зашеметен, намести се по-навътре между перата на Буревестник и остана със затворени очи дълго, дълго време. Когато отново прогледна, пред тях се простираше луната, един нов бял свят, искрящ като сняг, с ширнали се простори от бледосиньо и зелено там, където високите островърхи планини хвърляха дългите си сенки в далечината напред.

На един от най-високите върхове, толкова висок, че сякаш посегна да ги прониже, щом Буревестник пикира над него, Роувър забеляза бяла кула²⁶. Фасадата ѝ бе изписана с бледорозови и бледозелени контури и потрепваше, сякаш обсипана с милиони мидени черупки, все още неизсъхнали от пяната и лъщящи; островърхата сграда бе надвиснала над

---

25. Вж. например Шекспир, „Сън в лятна нощ“, V: „Искам да кажа само, че този фенер е луната, че аз съм човекът на луната, че този трънак е моят трънак, а това куче – моето куче.“

Превод: Валери Петров. – Бел. прев.

края на бяла пропаст, бяла като варовикова скала, но искряща на лунната светлина по-ярко от парче огледало в далечината при безоблачна нощ.

От върха на скалата не се спускаше пътека, поне доколкото Роувър успя да види; но в момента това нямаше никакво значение, тъй като Буревестник се носеше стремително надолу и съвсем скоро кацна на покрива на кулата, на главозамайваща височина над лунния свят, в сравнение с която крайморските скали, където живееше Буревестник, изглеждаха ниски и безопасни.

За голяма изненада на Роувър на покрива, току до тях, се отвори малка капандура и отвътре се показа главата на старец с дълга сребристая брада.

– Добро постижение, бих казал! – рече той. – Засичам ти времето, откак преминахте края – изчислих го на хиляда мили в минута. Тази сутрин бая си се разбързал! Добре, че не се блъсна в кучето ми. Къде ли се е дянало, лунните го взели?

Той извади един неприлично дълъг телескоп и го долепи до околото си.

– Ей го къде бил! Ей го на! – извика той. – Пак тормози лунните лъчи, да му се не види! Идвай тука, господинчо! Идвай тука, господинчо! – изкрещя във въздуха, а после иззвири протяжен, кристално ясен, сребрист сигнал.

Роувър погледна нагоре и си помисли, че смешният старец явно съвсем се е побъркал, щом подсвирква на кучето си във въздуха; но за своя изненада видя високо в небето над кулата малко бяло куче с бели крила, което гонеше някакви неща, подобни на прозирни пеперуди.

– Роувър! Роувър! – провикна се старецът; и нашият Роувър тъкмо подскочи на гърба на Буревестник, готов да извика: „Тук съм!“, без да си даде труд да се запита откъде ли старецът му знае името, но в следващия миг малкото летящо куче се стрелна надолу във въздуха и кацна на рамото на господаря си.

Едва тогава му просветна, че кучето на Лунния човек сигурно също се казва Роувър. Не остана ни най-малко очарован, но тъй като и

---

26. В „Предание за Слънцето и Луната“ („The Tale of the Sun and the Moon“ – Бел. прев.) от Първата част на „Изгубени предания“ („The Book of Lost Tales“ – Бел. прев.) Толкин говори за лунния кораб, който плава из небесната шир; стопанисва го „възрастен елф с прошарена коса“, който си е построил бяла кула, от която наблюдава небесата или света под себе си. Някои го наричат Лунния човек.

бездруго никои не му обръщаше внимание, си седна на мястото и започна да си ръмжи под мустак.

Роувър, кучето на Лунния човек, което имаше добър слух, тутакси скочи на покрива на кулата и се впусна в неистов лай; после седна и изръмжа едно: „Кой е донесъл друго куче тук?“

– Какво друго куче? – попита Лунния човек.

– Онова глупаво пале на гърба на гларуса – отвърна лунното куче.

Тогава, разбира се, Роувър скочи за втори път и изляз с всички сили: „Ти си глупаво пале! Кой ти е дал право да се наричаш Роувър, след като приличаш повече на котка или прилеп, отколкото на куче?“ От което веднага си пролича, че двамата съвсем скоро ще станат добри приятели. Във всеки случай това е обичайният начин, по който малките кучета разговарят с непознати от собствения си вид.

– О, я да отлитате оттук и двамата! И престанете да вдигате такава врява! Говоря с пощальона – скастри ги Лунния човек.

– Хайде, малчо! – подкани го лунното куче; в този миг Роувър си припомни, че наистина е мъничък, дори в сравнение с лунното куче, което само по себе си не бе никак голямо, така че вместо да излае нещо грубо, само рече: „С удоволствие, стига да имах крила и да знаех да летя.“

– Крила ли? – възкликна Лунния човек. – Лесна работа! Ето ти чифт крила и да те няма!

Буревестник се изсмя и буквално го изтърси от гърба си, право през стрехата на покрива на кулата! Роувър има време само да ахне и да започне да си представя как пада ли, пада надолу като камък и се разбива върху белите скали в долината на мили под него, когато установи, че разполага с красив чифт бели крила на черни петна (които много му отиваха на окраската). Въпреки това продължи да пада още известно време, преди да успее да се спре, тъй като за пръв път ползваше крила. Отне му известно време, докато свикне, но много преди Лунния човек да привърши разговора си с Буревестник, вече се мъчеше да догони лунното куче около кулата. Тъкмо бе започнал да се уморява, когато лунното куче се стрелна право надолу от върха на планината и кацна на ръба на бездната в основата на стените. Роувър го последва и съвсем скоро двамата седяха един до друг и дишаха тежко с изплезени езици.

– Значи си един вид мой последовател? – отбеляза лунното куче.

– Да, бе! – възмути се Роувър. – Как мога да съм твой последовател, като за пръв път чувам за теб.

– Аз имах предвид последовател по име. Все едно. Аз съм първото

куче, кръстено Роувър, при това още преди хиляди години. Така че определено си след мен! А и аз бях истински Роувър!²⁷ Преди да се озова тук, никога не съм се задържал дълго на едно място, никога не съм принадлежал никому. Откак се помня, все бягам нанякъде; все бягах и обикалях, до онази прекрасна утрин – беше наистина приказна, слънцето блеснало в очите ми, – когато, гонейки една пеперуда, изпаднах от края на света.

Да ти кажа, беше доста неприятно! За щастие точно в този момент луната минаваше под света²⁸ и след като изживях истински кошмар, докато падах през облаците и се блъсках в прелитащи звезди и други подобни, се озовах върху нея. Тупнах право в една от огромните сребърни мрежи, дето местните гигантски сиви паяци опъват между планините, и паякът тъкмо се беше запътил надолу по стълбата си, за да ме прибере и да ме отнесе в леговището си, когато се появи Лунния човек.

С онзи свой телескоп той вижда абсолютно всичко, което се случва от тази страна на луната. Паяците се страхуват от него, защото ги оставя на мира само ако му плетат сребърни нишки и въжета. Той, меко казано, ги подозира, че тормозят лунните му лъчи – на тая тема е много чувствителен, – макар те да твърдят, че я карат само на пеперуди дракони и фантомни прилепи. Ама той откри крилца на лунни лъчи в леговището на тоя паяк и докато посегнеш да си целунеш лапата, го превърна в камък. После ме вдигна, потупа ме и рече: „Отвратително падане! По-добре да си имаш чифт крила, та да избегнем други подобни инциденти – а сега отлитай и се забавлявай! Не тормози лунните лъчи и не убивай белите зайци! Огладнееш ли – прибери се у дома; капандурата на покрива обикновено е отворена!“²⁹

Стори ми се почтен, макар да изглеждаше леко лудичък. Ама ти не се подлъгвай – имам предвид за лудостта му. Хич не си и помислям да закачам на сериозно лунните лъчи или зайците му. Способен е да те превърне в нещо ужасно неудобно. А сега ми кажи защо дойде с пощальона!

– С пощальона ли? – учуди се Роувър.

– Ами разбира се – Буревестник, пощальонът на стария пясъчен вълшебник – отвърна лунното куче.

Роувър тъкмо приключваше с разказа за патилата си, когато се чу

27. На английски *gover* е скиталец, непостоянен човек. – Бел.прев.

28. Луната в „Изгубени предания“ също минава под света.

29. Такива забрани, съчетани със съвет, са характерни за класическата вълшебна приказка. По-нататък това предупреждение се повтаря още няколко пъти.

изсвирването на Лунния човек. И двамата се стрелнаха нагоре към покрива. Старецът си седеше на стрехата, клатеше си краката и хвърляше пощенските пликове почти едновременно с отварянето на писмата. Вятърът ги подемаше и ги завихряше в небето, а Буревестник се спускаше след тях, улавяше ги и ги слагаше в малка торба.

– Тъкмо чета за теб, Роувърандъм³⁰, кучето ми – подхвана той. – (Ще те наричам Роувърандъм и ще бъдеш Роувърандъм; изключено е тук да има двама Роувъровци.) Напълно съм съгласен с приятеля ми Саматос (нямам намерение да слагам някакво си налудничаво „П“ отпред, само и само да му доставя удоволствие), че ще е най-добре да поостанеш тук известно време. Получих писмо и от Артаксеркс, ако това име ти говори нещо (пък и да не ти говори), в което настоява веднага да те изпратя обратно. Изглежда, ти е доста ядосан, задето си му избягал с помощта на Саматос. Но няма какво да се тревожим за него; и ти не се притеснявай – докато си при мен, няма страшно.

А сега отлитай и се забавлявай. Не тормози лунните лъчи, не убивай белите зайци и огладнееш ли, прибори се у дома! Капандурата на покрива обикновено е отворена. Доскоро!

И той внезапно се изпари в разредения въздух; и всеки, който никога не е бил там, ще ви каже колко невероятно разреден е лунният въздух.

– Е, Роувърандъм, доскоро! – рече Буревестник. – Надявам се, че ти е харесало да всяваш смут сред магьосниците. Засега се разделяме. Не убивай белите зайци и няма да имаш проблеми, и ще се прибереш у дома жив и здрав – независимо дали го искаш или не.

И Буревестник отлетя с такава скорост, че преди да сте успели да кажете „фъррр!“³⁰, се бе превърнал в точица в небето, след което изчезна. Сега Роувър не само че беше голям колкото играчка, ами му промениха и името и го изоставиха сам-самичък на луната – сам-самичък, ако не броим Лунния човек и кучето му.

Роувърандъм – както ще е най-добре да го наричаме и ние засега, за да избегнем недоразуменията – нямаше нищо против. Новите му крила го забавляваха страховтно, а и луната се оказа изключително интересно място, така че престана да се пита защо Псаматос го е изпратил именно

---

30. Името е съчетание от *cover* (вж. бел. 5 по-горе) и *random* – случаен, произволен. – Бел. прев.

тук. Отговорът на този въпрос откри доста по-късно³¹.

Междувременно преживя какви ли не приключения, сам или с лунния Роувър. Рядко се отдалечаваше от кулата; тъй като на луната, и особено откъм светлата ѝ страна, насекомите са много огромни и жестоки, а често пъти и тъй прозрачни и безшумни, че човек изобщо не ги чува и вижда да приближават. Лунните лъчи само блестяха и потрепваха, така че Роувърандъм не се страхуваше от тях; далеч по-смушаващи бяха големите бели пеперуди дракони със свирепите очи; освен това се срещаха и бубомечове, огледални бръмбари с челюсти като стоманени капани³², бледи еднорогчета с жила като копия, както и петдесет и седем вида паяци³³, готови да погълнат каквото им попадне пред погледа. А още по-ужасни от насекомите бяха фантомните прилепи.

Роувърандъм правеше онова, което правят птиците от тази страна на луната: летеше само по изключение, при това без да се отдалечава от къщи, или пък в открити пространства с добра видимост във всички посоки и далеч от гнездата на насекомите; иначе се движеше съвсем безшумно, като се старееше особено много в гората. Повечето твари там се движеха също тъй тихо, дори птиците чуруликаха рядко. Почти всички шумове издаваха растенията. Цветята – белите, изящните и сребърните камбанки, звънчетата и розвънчетата; кралесвирчетата и ментострофчетата, калайчетата и кремавите рогца (много бледо кремави), както и много други цветя с непреводими имена – свиреха по цял ден. А перестите треви и папратите – вълшебните струнничета, полифончетата и медните езичета, също и свирловата папрат, която вирееше в гората – заедно с тръстиките край млечнобелите езера не спираха да припяват дори нощем. Тук непрекъснато звучеше лека ефирна музика.³⁴

Птиците обаче мълчаха; и миниатюрни бяха повечето от тях, подкачаха в сивата трева под дърветата, отбягваха мухите и внезапно нападащите прилепени³⁵; повечето от тях бяха изгубили крилете си или бяха

31. Всъщност читателят изобщо не научава защо Псаматос изпраща Роувър на земята. В по-ранните варианти се казва: „Той така и не разбра, понеже магьосниците често имат свои си дълбоки основания, неразбираеми за поколения котки, камо ли кучета – а дори това, което разбра, го разбра доста по-късно.“

32. Вероятно отпратка към огледалните насекоми от „Алиса в огледалния свят“ на Луис Карол. Срвн. *Rocking-horse-fly*, *Snap-dragon-fly* и *Bread-and-butter-fly* с люлка конче, сладинка-малинка и масло-с-хлебарка (в превода на Стефан Гечев – бел. прев.) и с бубоклечка, торен бръмбар и маслонска муха (в превода на Светлана Комогорова-Комо и Силвия Вълкова – бел. прев.).

33. Алюзия с популярните навремето петдесет и седем вида пакетирани храни на американската компания „Хайнц Ко“.

забравили как да ги използват. Роувърандъм обичаше да ги стряска в мъничките им гнезда в пръстта, докато се промъква тихичко през бледите треви, преследвайки малко бяло мишле или надушил миризмата на сиви катерици в покрайнините на гората.

Сред дърветата беше пълно със сребърни камбанки, когато ги видя за пръв път, всички прозвънваха тихичко в един глас. Черните им стволоче се издигаха право нагоре, високи като църкви, пробили сребърния килим, а отгоре им бе разстлан покров от бледосини листа, които нивга не окапваха; така че дори най-дългият телескоп на земята никога не е виждал тези високи стволове, нито сребърните камбанки под тях. По-късно през годината дърветата цъфваха едновременно в бледи златни цветчета³⁶; и понеже горите тук са практически безкрайни, без съмнение луната, видяна от долната страна на земята, изглежда различно.

Но не се заблуждавайте, че Роувърандъм прекарваше цялото си време в скитане. В края на краищата и двете кучета знаеха, че Лунния човек не ги изпуска от поглед и предпочиташа да се впускат в различни приключения, с които страхотно се забавляваха. Понякога се отправяха заедно на далечни пътешествия и се отдалечаваха на мили разстояние, като забравяха да се върнат в кулата с дни. Веднъж-дваж дори се изкачиха високо в далечните планини, докато накрая лунната кула

---

34. Музиката допринася много за атмосферата в „Роувърандъм“: на светлата страна на луната тя се изпълнява от цветята; в градината на тъмната страна – от славенте и децата; в морето – от морските обитатели. Реалните и въображаемите имена на растения в този параграф отпращат към музика и музикални инструменти: камбанки, звънчета, свирки, рокове, струнни, медни и дървени духови инструменти. Английското наименование на „розвънчетата“ (ringaroses) отпраща към популярна детска песничка игра (Ring-a-ring o'roses).

Имената „кралесвирчета и ментострофчета“ (rhymeroyals и pennywhistles) кръстосват в себе си популярното английско наименование на полската мента (pennyroyal) с израза за т.нар. „кралска строфа“ (rhyme royal). Полифончета (polyphonies) е игра с английското наименование на вид папрат (polypodies), но също така и с музикалния термин полифония (polyphony). „Медни езичета“ (brasstongues) напомня за растението *Phyllitis scolopendrium*, волски език, но в същото време отпраща към библейския цитат: „Да говоря всички езици човешки и дори ангелски, щом любов нямам, ще бъда мед; що звънти, или кимвал, що звека“ (Коринтяни, 13:1). Свирлова папрат (cracken) е вариация върху орлова папрат (bracken) с внушение за звук.

35. Прилепепи – от англ. flutterbies, обратното на butterflies (пеперуди), но с намек и за flittermies (прилепи). – Бел.прев.

36. Тези дървета вероятно са първообраз на дърветата в горите на Лотлориен от „Властелинът на пръстените“ (Кн. 2, гл. 6): „Наесен листата им не падат, а се превръщат в злато“. Превод: Любомир Николов. – Бел.прев.

блещукаше като игла в мъглявината; и се настаниха на белите скали, за да наблюдават малките овчици (не по-големи от лунния Роувър), които се движеха на стада отгатак хълмовете. Всяка овчица си имаше златно звънче и всяко звънче звънваше веднага, щом животинката наведеше глава да си зобне от сивата тревица; всички звънчета припяваха в синхрон, всички овчици искряха като сняг и никои не ги притесняваше. Двата Роувъровци бяха твърде добре възпитани (и се страхуваха от Лунния човек), за да сторят нещо подобно, а из цялата луна нямаше никакви други кучета, нито крави, коне и лъвови, нито тигри и вълци; всъщност нямаше нищо по-голямо четирикрако от катерици и зайци (при това големи колкото играчки), само от време на време се забелязваше достолепната осанка на потънал в размисъл гигантски бял слон³⁷, голям почти колкото магаре. Пропуснах да спомена драконите, понеже още не е дошло време да влязат в приказката, пък и бездруго живеят далече-далече, на голямо разстояние от кулата, понеже всички ужасно се страхуват от Лунния човек – всички, освен един (а дори той се страхува наполовина).

Всеки път, когато кучетата все пак се връщаха при кулата и влитаха през капандурата, намираха топла вечеря, сякаш идваха по уговорено време; въпреки това рядко чуваха или виждаха стопанина на кулата. Той си беше направил работилница в подземията и по стълбите често се виеха бяла пара и сива мъгла, които се процеждаха навън през прозорците на горните етажи.

– Какво прави по цял ден? – обърна се Роувърандъм към Роувър.

– Какво прави ли? – възкликна лунното куче. – О, постоянно е зает – макар напоследък да е дори по-зает от всякога, имам предвид откакто ти дойде. Предполагам, че прави сънища.

– Че защо прави сънища?

– О! Ами за другата страна на луната. От тази страна никои не сънува; всички сънувачи се събират отгатак.

Роувърандъм седна и се почеса; обяснението не му прозвуча особено обяснително. Но лунното куче явно нямаше да му каже повече: и ако питате мен, едва ли е знаело много повече.

Така или иначе, скоро след това се случи нещо, което за известно време отмести подобни въпроси на заден план в съзнанието на Роувърандъм. Двете кучета предприеха много вълнуващо приключение, дори

37. Вероятно загатване за Сър Пол Нийл, живял през XVII в., който обявил, че е открил слон на луната, но се оказало, че в телескопа му се е промъкнала мишка, която той взел за слон.

твърде вълнуващо, докато бяха в него; но те си бяха виновни. Пътуваха няколко дни и стигнаха по-далеч от всеки друг път след идването на Роувърандъм; и изобщо не си направиха труда да следят накъде вървят. И стана така, че накрая се изгубиха, и като объркаха пътя, се отдалечаваха все повече и повече от кулата, докато в същото време си мислеха, че се приближават до нея. Лунното куче твърдеше, че е обиколило цялата светла страна на луната и че я познава отлично (той имаше склонност да преувеличава), но впоследствие бе принуден да признае, че районът му се вижда не особено познат.

– Опасявам се, че отдавна не съм идвал по тези места – обясни той – и съм започнал да ги позабравям.

Всъщност кракът му никога не бе стъпвал тук. Без да знаят, двамата бяха попаднали близо до границата с тъмната страна на луната, където бродят какви ли не полузабравени твари и където пътеките и спомените се объркват. А когато се почувстваха сигурни, че са намерили пътя към дома, с изненада установиха, че пред тях се издигат високи планини – притихнали, голи и застрашителни; сега вече лунното куче не се преструваше, че ги е виждало преди. Бяха сиви, не бели, изглеждаха като направени от изстинала преди много време пепел; посред тях лежаха мрачни дълги долини без никакъв признак на живот.

Изведнъж заваля сняг. На луната вали често, но снегът (както го наричат) обикновено е приятен и топъл, при това доста сух и се превръща в прекрасен бял пясък, който отлита надалеч. А снегът, който заваля сега, приличаше повече на нашия. Беше влажен и студен; и мръсен.

– Искам у дома – проплака лунното куче. – В града, където живеех като малко кутре, валеше съвсем същото нещо – на земята, нали се сещаш. О! Какви комини, високи като лунни дървета; и черният пушек; и червените пламъци в огнището!³⁸ Понякога ми писва от бялото. На луната трудно можеш да се оцапаш подобаващо.

Това само показва просташките наклонности на лунното куче; и след като на света няма такива градове от стотици години насам, сами виждате, че доста е преувеличил времето, което е прекарал на луната след изпадането си от края на света. Както и да е, точно в този момент една особено огромна и мръсна снежинка го удари в лявото око и той си промени мнението.

---

38. Както Бирмингам, където Толкин прекарва детството си, така и Лийдс, където живее със семейството си по време на работата над „Роувърандъм“, са били мръсни и опустени индустриални градове, днес доста по-чисти.

– Сигурно това нещо се е заблудило и е изпаднало от противния стар свят – рече той. – Да върви при змиите дано – зайци да го нагризат! А ние явно съвсем се изгубихме. Прилепи го взели и поврага! Да потърсим дупка, където да се скрием!

Отне им известно време, докато намерят каквато и да е дупка, а догава станаха вир-вода и измръзнаха: всъщност положението беше толкова трагично, че се пъхнаха под първия попаднал пред погледа им навес, без да вземат никакви предохранителни мерки³⁹ – което е абсолютно задължително, при положение че си попаднал на непознато място на края на луната. Мястото, което намериха, не беше точно дупка, по-скоро пещера, при това доста големичка; вътре беше тъмно, но сухо.

– Тук е приятно и топло – рече лунното куче, затвори очи и почти веднага се унесе в дрямка.

– Ох! – проплака малко след това, сепнало се от сладкия сън, както обикновено става при кучетата. – Много е горещо!

Скочи на крака. От вътрешността на пещерата се чуваше разяреният лай на малкия Роувърандъм и когато отиде да погледне какво става, видя по пода към тях да пъпли огън. Точно в този момент топлината на домашното огнище никак не му липсваше; сграбчи малкия Роувърандъм за врата и изхвърча от пещерата като светкавица, хукна към върха на купчината камъни пред входа.

Двамата се настаниха най-отгоре в снега и ококориха очи, целите разтреперани; което бе доста глупава постъпка. Трябваше моментално да полетят към дома или в каквато и да е друга посока, при това по-бързо от вятъра. Както виждате, лунното куче не знаеше всичко за луната, иначе би било наясно, че това е леговището на Големия бял дракон – същият, дето се страхуваше само наполовина (и почти никак, когато се ядоса) от Лунния човек. Самият Лунен човек се чувстваше леко притеснен от дракона. „Проклетата твар!“⁴⁰ – така го наричаше, ако изобщо го споменаваше.

Всички бели дракони са родом от луната, както вероятно знаете; но специално този бе пътувал и до земята и се беше върнал, така че беше понаучил това-онова. По времето на Мерлин⁴⁰ се беше бил с Червеня

---

39. Вж. „Хобитът“ (на български „Билбо Бегинс или дотам и обратно“), гл. 4, където Билбо и спътниците му са застигнати от гръмотевична буря и се скриват в пещера, без да я огледат предварително: „А това именно е най-опасното при пещерите; понякога не знаеш колко навътре продължават, дали зад тях няма някакъв проход и какво може да те очаква там.“ Превод: Красимира Тодорова.

дракон при Каердрагон, както ще откриете написано във всяка по-съвременна историческа книга; след което другият дракон станал много червен⁴¹. По-късно стори доста повече поразии на Трите острова⁴² и за известно време се оттегли да живее на върха на Сноудон⁴³. Докато беше там, хората не смееха да се качат в планината – с изключение на един мъж, когото драконът завари да пие направо от бутилката. Онзи допил бутилката толкова светкавично, че я захвърлил на върха, а примерът му бил последван от мнозина други. Но това било доста отдавна, по-късно драконът отлетял до Гуенфа, малко след изчезването на Крал Артур, по времето, когато драконовите опашки са били смятани от саксонските крале за голям деликатес.⁴⁴

Идеята, че драконовата опашка е деликатес, намираме и във „Фермерът Джайлс от Емз“ (чиито чернови Толкин е писал горе-долу по

-
40. Мерлин (Мидрин) е митичен поет и пророк, надарен с необикновен ум и чародейни способности. В средновековната литература е известен като магьосника Мерлин. – Бел.прев.
41. Според легендата британският крал Вортигерн започнал да строи крепостна кула край връх Сноудон за защита срещу враговете, но каквото било построявано денем, нощем се срувало. Младият Мерлин казал на Вортигерн, че в основите на кулата има езеро, и го посъветвал да го отводни. На дъното на езерото спели два дракона – бял и червен, – които веднага се спуснали в битка помежду си. Червеният дракон, казал Мерлин, са британците, белият – саксонците, които ще победят. Тогава червеният дракон ще стане „много червен“ – т.е. ще бъде потопен в кръв при загубата. Това се случило при Динас Емрис в Гуенед, Уелс, наречен тук Каердрагон, „замък (или крепост) на дракона“. В ръкописа на „Роувърандъм“ се среща Каервирдин, „Укрепление на Мирдин“, променено на Каердрейкион; Каердрагон се появява в първия машинописен вариант.
42. От уелски „Teir Ynys Prydein“, където „ynys“ (букв. остров) означава „кралство, страна“, оттам и Трите британски кралства: Англия, Шотландия и Уелс.
43. Най-високият връх в Уелс (3560 фута = 1085 м), находящ се в националния парк „Сноудония“, Гуенед. Толкиновата реплика за човека, който в уплахата си от дракона си хвърлил бутилката на върха, от една страна, намеква, че планината е атрактивен туристически обект, но, от друга, е укор към боклудите, които оставят туристите след себе си. В първия вариант на текста писателят споменава, че посетителите на Сноудон „пушат цигари, пият бира и хвърлят бутилките където им падне“.
44. Уелското „gwynfa“ (gwynva) означава буквално „бяло (благословено) място“, поетично казано „рай“, „небеса“. Няма преки данни в легендите да има място на име Гуенфа (според някои източници би трябвало да се чете Гуинфа), съответстващо на посоченото в „Роувърандъм“; но връзката с „изчезването на крал Артур“ (в по-ранните текстове „смъртта на крал Артур“), т.е. преминаването му в друг свят (Авалон), навежда на мисълта, че Гуенфа е подобно място, „не много далеч от края на света“. Вероятно може да се търси връзка с Гуенвед, божествения горен свят в уелската традиция. Или пък просто един бял дракон е логично да отиде на „бяло място“, а името е намигване към Сноудон, буквално „снежен връх“.

същото време, макар текстът да е публикуван през 1949 г.): „Все още съществуваше обичай на кралското Коледно тържество да се сервира драконова опашка.“ (На български в сб. „Опасното кралство“, ИК „Прозорец“ – Бел. прев.) Но действието в тази приказка се развива преди времето на саксонските крале. Толкин явно намеква, че драконът си е тръгнал, за да избегне преследването заради опашката си.

Гуенфа не е далеч от края на света, за дракон с такива титанични размери и тъй необозримо зъл като въпросния полетът си е направо нищо. И така, сега той живее на края на луната; понеже не може да прецени каква точно заплаха представлява за него Лунния човек с магиите и заклинанията си. Все пак от време на време си позволява да се набърка в цветовата схема. Понякога пуска от пещерата си истински червени и зелени пламъци – когато има драконово пиршество или когато е разярен; и често се вият облаци дим. Знае се, че веднъж-дваж е боядисвал цялата луна в червено⁴⁵ или я е изгасял напълно. При така създаденото неудобство Лунния човек се затваря (заедно с кучето си) и казва само едно:

„Пак тази проклета твар!“ Никога не обяснява коя твар или къде живее; вместо това просто слиза в подземията, отпущва най-добрите си заклинания и оправя нещата по най-бързия начин.

Е, сега вече знаете всичко; и ако кучетата знаеха и половината от това, никога нямаше да се подслонят там. Ала го сториха, поне достатъчно за дълго, за да мога да ви разкажа за Белия дракон, а дотогава целият той, бяло-зелени очи, течен зелен огън около всички стави и издишващ черен пушек като парен локомотив, се измъкна от пещерата. И нададе най-ужасния рев. Планините се залюляха и заехтяха, снеговете се стопиха; лавините се сгромолясаха, водопадите замръзнаха.⁴⁶

Драконът имаше крила като платната, с които плаваха корабите, докато бяха все още кораби, а не параходи⁴⁷; и не считаше за недостойно да убие каквото и да било – от мишка до кралска дъщеря. Имаше намерение да приключи и с тези две кучета; и им го напомни няколко пъти, преди да се вдигне във въздуха. Кое то беше неговата грешка. Двамата се стрелнаха във въздуха като ракети и се понесоха с вятъра със

---

45. По време на затъмнение луната може да придобие медночервен оттенък.

46. След това изречение в окончателния вариант на текста, но отбелязано за изтриване, се чете: „Никой младежки мотоциклет, профучал през заспало предградие, не би могъл да свърши по-добра работа.“

47. Драконът в „Дралицата на феите“ (1590) от Едмънд Спенсър има криле „като две платна“, които, издувани от вятъра, летят напред.

скорост, с която би се гордял дори Буревестник. Драконът ги погна, плющейки с криле като плющящ дракон и тракайки със зъби като тракащ дракон⁴⁸, прекатури върховете на планините и хвърли в паника като на пожар чановете на овцете. (Сега разбрахте ли защо всички овце носят чанове?)

За щастие посоката на вятъра се оказа най-правилната. Веднага щом чановете зазвъняха бясно, от кулата се стрелна най-изумителна стрела. Можеше да се види от всяка точка на луната като златен чадър, избухнал в хиляди сребърни пискюли, които съвсем скоро след това предизвика неочакван дъжд от падащи звезди на земята. Това бе едновременно пътеводител за двете кучета и предупреждение за дракона; но той беше зает да бълва облаци дим, та изобщо не обърна внимание на предупреждението.

И така, надбягването продължаваше ожесточено. Ако сте виждали някога как птица гони пеперуда и ако можете да си представите гигантска птица да гони две абсолютно миниатюрни пеперудки сред белите планини, значи няма да ви е трудно да видите и завойчетата, финтовете, избягванията на косъм и дивите зигзагообразни спускания на този полет към дома. Неведнъж преди да изминат и половината път, опашката на Роувърандъм биваше близвана от драконовия дъх.

Какво правеше през това време Лунния човек? Ами изстреля една наистина великолепно стрела; след което премина на „Проклетата твар!“⁴⁹, а също така и „Проклетите кутрета! Ще предизвикат затъмнение без време!“ А накрая слезе в подземията и освободи едно мътно, черно заклинание с вид на желиран катран, омесен с мед (и смърдящо като пети ноември⁴⁹, сложен да ври със зеле).

В същия този миг драконът се плъзна ниско над кулата и вдигна огромната си лапа с намерението да перне Роувърандъм – да го запрати директно в празното пространство. Но така и не успя. Лунния човек изстреля заклинанието си от един прозорец на долните етажи и уцели дракона право в корема (където всички дракони са особено нежни), при което той се завъртя. Изгубил ума и дума, драконът, както си беше надолу

---

48. В оригинала *snapdragon* и *flapdragon*. За *snapdragon* вече стана дума в контекста на детска игра. Иначе това е популярното име на цветето *Antirrhinum*, кученце. (Буквално означава „шракащ, плющящ дракон“. – Бел.прев.) В случая се намеква за традицията да се изработва маска на дракон или драконова глава с отваряща се уста, която се носи от мимове по Коледа или при други карнавални процесии.

49. На пети ноември Англия отбелязва с фейерверки и огньове на открито осуетяването на заговора срещу английското правителство от 1605 г., организиран от група ревностни католици, недоволни от управлението на Джеймс I.

с главата, се блъсна фронтално в един връх; трудно е да се каже кое пострада повече – носът му или върхът, но и двамата излязоха от строя.

И така, двете кучета влетяха през капандурата на покрива и им трябваше цяла седмица, докато успокоят дишането си; а драконът, куцук-куцук, се отправи към къщи, където с месеци си лекува носа. Следващото затъмнение беше пълен провал⁵⁰, понеже драконът бе твърде зает да си ближе тумбалака, за да има време да се занимава с него. Така и не успя да заличи черните петна там, където го уцели заклинанието. Опасявам се, че ще си ги носи за вечни времена. Поради което днес е известен като Петнистото чудовище.

---

50. Вж. също и предговора. Остава загадка как Лунния човек успява да принуди Големия бял дракон да прави лунните затъмнения в график („Ще предизвикат затъмнение без време!“, а също и „Драконът бе твърде зает да си ближе тумбалака, за да има време да се занимава с него“.) Но в много митологии присъства вярването, че затъмненията се причиняват от дракони – които поглъщат, а не само закриват, луната или слънцето.

3

На следващия ден Лунния човек погледна Роувърандъм и рече:

– Това си беше направо измъкване на косъм! За пале като теб май изучи доста подробно светлата страна. Мисля, че е време, като поотдъхнеш, да посетиш и тъмната.

– Може ли да дойда и аз? – попита лунното куче.

– За теб няма да е добре – отвърна Лунния човек, – не те съветвам да го правиш. Може да видиш неща, които ще те затъжат за дома повече от огнището и комините и които нищо чудно да ти навредят не по-малко от дракона.

Лунното куче не се изчерви, понеже не можеше; и не каза нищо, само отиде и се свря в един ъгъл и се запита доколко ли старецът е наясно със ставащото и доколко разбира онова, за което се говори. Също така прекара известно време в чудене какво точно е имал предвид господарят му; яо тези мисли не го тормозиха дълго – не беше от тия, дете много-много си го слагат на сърце.

Що се отнася до Роувърандъм, той поотдъхна ден-два, след което се появи Лунния човек и му свирна. И двамата поеха надолу и още по-надолу; спуснаха се по стълбата и слязоха в подземията, врязани направо в скалата, в пропастта над широките лунни долини надзъртаха малки прозорчета; после още по-надолу по тайни стълби, които сякаш минаваха под самата планина, докато най-накрая се озоваха в черно като катран място, където спряха, а Роувърандъм усети, че му се вие свят от безкрайното спираловидно въртеше все по-надолу и по-надолу.

В пълната тъмнина Лунния човек излъчваше меко сияние като лъчист глист и това им беше едничката светлина. Съвсем достатъчна впрочем, за да различат вратата – огромен капак на пода. Старецът го дръпна нагоре и щом капакът се повдигна, в помещението нахлу още тъмнина, сякаш се вля през отвора като мъгла, та Роувърандъм вече не виждаше дори мъждукането на Лунния човек.

– Хайде, доброто ми куче, скачай! – чу се гласът му от тъмнината. Едва ли ще е изненада, ако споделя с вас, че Роувърандъм не беше добро куче и нямаше намерение да изпълнява заповедта. Оттегли се в най-отдалечения ъгъл на стайчката и сви уши назад. Дупката го плашеше повече от стареца.

Но това не му помогна. Лунния човек просто го вдигна с една ръка

и го пусна в черната дупка; и докато падаше ли, падаше в празното пространство, Роувърандъм чу гласа му далеч над себе си:

– Падай право надолу, после полети с вятъра! И ме чакай на другия край!

Това би трябвало да го успокои, но защо ли не изпита успокоение. По-късно Роувърандъм все повтаряше, че по-негово мнение дори падането от края на света не било по-ужасно; и че в крайна сметка това било най-страшното от всичките му приключения; и че всеки път, щом се сетел за него, се чувствал така, сякаш си е изгубил тумбалака. Човек може да се убеди, че не е забравил преживяното, като го чуе как крещи и се мята на сън върху рогозката пред камината.

Все пак всичко си има край. Макар и след доста време, постепенно започна да пада по-бавно и по-бавно, докато накрая почти спря. През останалата част от пътуването се наложи да използва крилата си; все едно излиташе през огромен комин – за щастие течението бе на негова страна и му помагаше. Когато най-после се оказа горе, се почувства безкрайно доволен.

Остана да лежи запъхтян на ръба от другия край на дупката и да чака Лунния човек покорно и обзет от неспокойствие. Той се появи след доста време и Роувърандъм едва тогава забеляза, че се намира на дъното на дълбока мрачна долина, заобиколена от ниски тъмни възвишения. Над тях почиваха черни облаци; оттатък облаците проблясваше самотна звезда.

Изведнъж му се приспа непреодолимо; някаква птица в сумрачните храсталаци наблизко припяваше протяжна песен, която му се стори чудна и прекрасна в сравнение с крясъците на невзрачните врабчета от другата страна, с които вече беше свикнал. Затвори очи.

– Събуди се, мъниче! – чу се глас; и Роувърандъм подскочи като ужилен тъкмо навреме, за да види как старецът се подава от дупката, изкачвайки се по сребърно въже, което огромен сив паяк (много по-голям от кучето) завързваше за едно дърво наблизко.

Лунния човек излезе от дупката.

– Благодаря! – рече той на паяка. – А сега изчезвай!

И паякът изчезна, при това с готовност. На тъмната страна има черни паяци, отровни, макар и не тъй огромни като чудовищата от светлата страна. Те ненавиждат всичко бяло или бледо, или светло, и особено бледи паяци – тях ги мразят като богати роднини, отбиващи се на внезапни посещения.

Сивият паяк се спусна обратно по въжето в дупката, а в същия миг

от дървото тупна един черен негов събрат.

– Какво сега! – му подвижна старецът. – Я да се връщаш обратно! Това е личният ми изход, в случай че си забравил. Ама ако ми изплетеш хамак между тия два тиса, може и да те пусна.

– Пътят през центъра на луната е бая дългичък – нагоре, надолу – обърна се той към Роувърандъм, – затова мисля, че малко почивка, преди да дойдат, ще ми се отрази добре. Много са сладички, ама направо ти изпиват силиците. Вярно, винаги мога да си сложа крила, но ги изхбявам много бързо; пък и тогава ще трябва да разширявам дупката, понеже с крила едва ли ще се побера вътре, а иначе съм изкусен катерач по въже.

– Е, как ти се струва тази страна? – продължи след малко. – Тъмна с бледо небе, докато оная беше бледа с тъмно небе, а? Доста е по-различно, само дето и тук няма много истински цветове, имам предвид цветове, дето аз смятам за истински – богати, ярки и наситени. Вярно, ако се вгледаш по-добре, ще забележиш някой и друг отблясък под дърветата – огнивки, диамантени бръмбари, рубинени пеперуди и тям подобни. Ама са такива едни миниатюрни; съвсем дребнички, като всички светли неща от тази страна. И живеят ужасен живот в компанията на бухали като орли с черни като катран пера⁵¹ и на гарвани като лешояди, при това многобройни като лястовици, а на това отгоре и тези черни паяци. Но от всички лично аз най-ненавиждам онези топчести черно-кадифени пеперуди, дето се носят на тумби сред облаците. И не сторват път дори на мен; гледам изобщо да не блещукам, иначе веднага ще ми се заплетат в брадата.

Но въпреки това светлата страна си има своите очарования, малкия; и едно от тях е, че никой на земята, ни човек, ни куче, не я е виждал⁵² – имам предвид в будно състояние. Никой, освен теб!

Лунния човек внезапно скочи в хамака, който черният паяк продължаваше да плете за него, и тутакси заспа.

Останал сам, Роувърандъм приседна и се загледа в стареца, като не изпускаше от поглед и черните паяци. Под мрачните безветрени дървета пробягваха тънки снопчета огнени отблясъци – червени, зелени, златни и сини. Небето бе покрито с блед воал от странни звезди, блещукащи над плаващите петънца кадифени облаци. Някъде в съседна долина като

---

51. Игра с английското наименование на един вид бухал, eagle-owl (*Bubo Maximus*), съдържащо думите за орел и за бухал. Едра птица с черно-кафяво оперение в горната част.

52. В оригинала: „... nobody and no-doggy on earth has ever seen it before“. – Бел.прев.

че пееха хиляди славеи, приглушената им песен долиташе отвъд близките хълмове. Изведнъж Роувърандъм чу детски гласове или поне ехото на ехото на гласовете им, довяло от внезапния нежен бриз. Поизправи се на мястото си и нададе най-силния лай, който бе произвеждал от началото на тази приказка насам.

– И таз добра! – извика Лунния човек и скочи съвсем събуден от хамака, та право в тревата, като за малко да настъпи Роувърандъм по опашката. – Да не би вече да са тук?

– Кой? – попита Роувърандъм.

– Че щом като не си ги чул, какво си се разляял? – скастри го старецът. – Хайде! Насам!

Поеха по дълга сива пътека сред шпалир от сияещи камъни и под покров от надвиснали храсти. Тя извеждаше далеч напред, храстите се превърнаха в борове, въздухът се изпълни с ухание на борови иглички нощем. В един миг пътеката се заизкачва нагоре; след известно време стигнаха до билото на най-ниското от възвишенията, ограждащи долината.

Оттам Роувърандъм успя да надзърне в съседната долина; славеите замлъкнаха, сякаш напътствани от невидим диригент, вместо с песента им, въздухът се изпълни с ясни и сладки детски гласчета, сливащи се в многогласна мелодия.

И се спуснаха и заподскачаха по склона старецът и кучето. Честна дума!, Лунния човек заподскача от камък на камък!

– Хайде! По-бързо! – подвикваше той. – Може да съм брадат козел, див или градински козел, ала не мож ме стигна.

И Роувърандъм трябваше да лети, за да не изостане.

Двамата стигнаха до отвесна пропаст, не много дълбока, ала мрачна и лъскава като чер кехлибар, Роувърандъм надникна и видя потънала в сумрак градина⁵³ долу в ниското; докато гледаше, цветът ѝ се промени до мекото сияние на следобедно слънце, макар да не можеше да види откъде извира светлината, обливаща закътаното място, без да прехвърля отвъд. Сиви фонтани имаше там и дълги морави; и навсякъде деца,

---

53. За сходството между лунната градина и тази в „Къщичката на изгубените игри“ от „Изгубени предания“ вж. предговора. В „Градината зад Луната“ на Хауърд Пайл героят Дейвид също посещава градината на Лунния човек, където децата играят и се смеят. Тук, както и в „Роувърандъм“, малчуганите явно са изменили пътя до градината в съня си, тъй като истинските им телца остават на земята. Дейвид стига до градината по по-прозаичен начин: по задните стълби в къщата на Лунния човек.

които танцуваха сънливо, разхождаха се отнесено и разговаряха помежду си. Някои разтърсваха главици, сякаш току-що станали от дълбок сън; други вече тичаха будни и бодри, заливайки се от смях: ровеха дупки, беряха цветя, строяха палатки и къщи, гонеха пеперуди, ритяха топки, катереха се по дървета; и всички пееха.

– Откъде се появиха? – попита Роувърандъм, едновременно объркан и очарован.

– От креватчетата по домовете си, разбира се – отвърна Лунния човек.

– И как са стигнали до тук?

– Това изобщо нямам намерение да ти обяснявам; и никога няма да разбереш. Ти си щастлив, както би бил всеки на твое място, че изобщо си попаднал тук; ще ти кажа само, че децата не използват пътя, по който дойде ти⁵⁴. Някои от тях идват често, други рядко, а повечето сънища са моя работа. Е, една част си ги носят със себе си, като обяда в училище, има и една част, която (отбелязвам го със съжаление) е дело на паяците – но не и в тази долина и не при положение, че ги пипна. А сега да вървим да се присъединим към игрите им!

Кехлибарената скала се спускаше отвесно надолу. Бе прекалено гладка дори за паяк – не че някой паяк се е опитвал да се изкатери по нея; понеже лесно можеше да се спусне надолу, ала нито паяк, нито друга някоя твар би могла да се изкатери обратно нагоре; над тази градина бяха тайни стражи, излишно е да споменаваме Лунния човек, без който никоя веселба не минаваше, понеже това си бяха неговите веселби.

Той се изтърси и посред тази. Ей така си седна и се понесе като със шейна – фиуууу – право във вихъра на детската тумба, а Роувърандъм се изтърколи отгоре му, забравил, че може да лети. Или поне че можеше да лети – понеже когато се окопити, вече долу, установи, че крилата му ги няма.

– Какви ги върши това кутре? – обърна се едно момченце към Лунния човек. Роувърандъм се въртеше като пумпал, опитвайки се да си види гърба.

– Търси си крилата, малкият. Мисли, че ги е остъргал о скалата, докато се е спускал, ала не знае, че са в джоба ми. Тук не се позволяват никакви крила, хората не си тръгват от тази долина просто ей така, без да питат, нали така?

– Да, дядо дългобради! – извикаха в един глас двайсетината деца, а

---

54. За „Пътеката на сънищата“ вж. предговора.

едно момченце сграбчи стареца за брадата и се покачи на рамото му. Роувърандъм беше убеден, че малкият мигом ще бъде превърнат в пеперуда или гумичка за триене, или нещо подобно.

Ала Лунния човек само каза едно: „Честна дума!, малкият, бива си те като катерач по въже. Ще трябва да взимам уроци от тебе.“ След което запрати хлапето във въздуха. И момченцето не падна обратно; даже не понечи. Застина си във въздуха; а старецът му хвърли едно сребърно въже, което извади от джоба си.

– Слез по въжето също толкова бързо! – рече той; а момченцето така и направи, и само миг по-късно вече беше в обятията на магьосника, където бе подобавашо нагъделичкано. – Ако продължаваш да се смееш така, ще се събудиш – предупреди го Лунния човек и го пусна на трева-та при приятелчетата му.

Роувърандъм бе оставен да се забавлява на воля и тъкмо се беше отправил към една прекрасна жълта топка („Съвсем като моята вкъщи“, помисли си), когато дочу познат глас.

– Малкото ми кученце! Ето го малкото ми кученце! Винаги съм знаел, че е истинско. Толкова е хубаво, че най-сетне го намерих, преро-вих пясъците надлъж и нашир, виках и свирих ден след ден!

Още щом чу този глас, Роувърандъм повдигна лапи и застана в уمولителна поза.

– Малкото ми молещо се кученце! – провикна се мъничкият Две (разбира се); и се спусна да го потупа по гърба. – Къде се изгуби?

Първото, което Роувърандъм каза, беше:

– Чувах ли ме?

– Разбира се, че те чувам – възкликна малкият Две. – Но когато мама те донесе вкъщи първия път, ти изобщо не пожела да ме чуеш, въпреки че ти говорих на най-добрия си кучешки. И не вярвам да си искал да си говориш с мен; изглеждаше замислен за нещо друго.

Роувърандъм обясни колко съжалява и каза на момченцето, че е паднал от джоба му; и му разказа всичко за Псаматос и за Буревестник, и за повечето си приключения, откакто се бе изгубил. Ето как момченцето и братята му научиха за странния пясъчен човек, както и други полезни неща, които иначе нямаше как да разберат. Малкият Две беше на мнение, че Роувърандъм е чудесно име.

– И аз ще те наричам така – заключи той. – И не забравяй, че все още си мой!

После играха на топка, на криеница, на гоненка, разхождаха се,

ловиха зайци (разбира се, безуспешно въпреки ентузиазма: зайците са неуловими създания), освен това се плискаха в езерцата и цяла вечност вършиха купища различни неща; и се заобикваха един друг все повече и повече. Момченцето се търкаляше и премятеше в росната трева, окъпано в светлина, напомняща, че е време за сън (ала тук никой не се притесняваше от влажна трева и време за сън), а кутретото се въргяляше заедно с него, правеше стойка на глава, на каквато никое земно куче не е способно, поне откакто се спомина кучето на Майка Хъбард⁵⁵; а малчуганът се смееше ли смееше, докато изчезна най-внезапно и остави Роувърандъм сам-самичък на поляната!

– Просто се събуди, това е – рече Лунния човек, който се появи внезапно. – Прибра се у дома, при това съвсем навреме. Ето!, само петнайсетина минутки преди времето за закуска. Тая сутрин ще си пропусне разходката по плажа. Виж ти, виж!, опасявам се, че е време и ние да вървим.

И така, с голяма неохота, Роувърандъм се върна в светлата страна заедно със стареца. Извървяха пеш целия път, което им отне доста време; и на Роувърандъм не му достави толкова удоволствие, колкото би трябвало. Понеже видяха какви ли не чудесии и преживяха всякакви приключения – този път, разбира се, в компанията на Лунния човек, напълно безопасни. Което си беше голямо предимство, като се има предвид, че наоколо беше пълно с отвратителни пълзящи твари, които в друг случай не биха се посвенили да сграбчат тутакси кутретото. Тъмната страна беше толкова влажна, колкото светлата страна бе суха, и пълна с всякакви най-необикновени растения и твари, за които бих ви разказал, ако Роувърандъм ги бе забелязал. Но той не им обърна никакво внимание; мислите му бяха заети с градината и малчугана.

Най-накрая стигнаха до сивия ръб между двете страни и плъзнаха поглед по овъглените долини, където живееха повечето дракони, и през една пролука в планината успяха да видят величественото бяло поле и искрящите скали. Видяха светът да изплува като бледозелена и златиста луна, огромна и кръгла над плещите на Лунните планини; а Роувърандъм си помисли: „Ето там живее моето малко момченце!“ Видя му се ужасно, непоносимо далече.

– Сънищата сбъдват ли се? – попита той.

– Някои от моите – да – отвърна старецът. – Някои, но не всички;

---

55. В популярната детска песничка за Майка Хъбард се разказва как тя намерила кучето си умряло, отишла до кръчмата да купи бяло и червено вино, а като се върнала, го заварила на чедна стойка.

още по-малко пък веднага или докато ги сънуват. Защо питаш за сънищата?

– Просто така – рече Роувърандъм.

– Заради малчугана. И аз така си помислих. – И Лунния човек извади от джоба си телескоп, който в разгънат вид се оказа огромен. – Мисля, че един поглед няма да ти навреди – заключи накрая.

Роувърандъм погледна – когато най-после успя да си затвори едно-то око и да задържи другото отворено. И видя света съвсем ясно. Първо забеляза далечната страна на лунната пътека, която разсичаше морето; стори му се, че вижда, макар и неясни и тънички, дълги редици дребни човечета, които се носят по нея, ала не можеше да бъде напълно сигурен. Лунната светлина бързо угасна. Слънцето постепенно надделя; и ето че изведнъж се озова в залива на пясъчния вълшебник (но от Псаматос нямаше и следа – Псаматос никога не допускаше да бъде наблюдаван); след малко в кръглата картина влязоха двете момченца и тръгнаха хванати за ръце по плажа. „Миди ли търсят или мен?“, запита се кучето.

Картината скоро се премести и той видя бялата къща на бащата на малчуганите, кацнала горе на скалите, градината ѝ се спускаше чак до морето; на портата му се мярна – неприятна изненада – старият магьосник, седнал на един камък и запалил лулата си, сякаш си няма друга работа, освен да седи и да наблюдава, килнал старата си зелена шапка на тила и разкопчал сетре.

– Какво прави старият Арта-както-там-го-наричаше на портата? – попита Роувърандъм. – Мислех, че отдавна ме е забравил. И не му ли е свършила отпуската?

– Не, той те чака, кученцето ми. Не е забравил. Ако се върнеш сега, било то истински или като играчка, веднага ще те превърне в нещо друго. Не че толкова го е грижа за панталона му – той вече е зашит, – ала е много ядосан от намесата на Саматос; а Саматос още не се е отказал от плановете си да се разправя с него.

В следващия миг Роувърандъм видя как вятърът погва шапката на Артаксеркс и магьосникът хуква да я гони; съвсем ясно се видя чудната кръпка на панталона му, оранжева на черни точки.

– Все си мислех, че един магьосник би трябвало да може да си закърпи панталона по-прилично! – възкликна Роувърандъм.

– Че на него си му харесва! – рече старецът. – Омагьосал е парче от нечий завеси; хората са си получили застраховката срещу пожар, той си е осигурил цветовете – всички са останали доволни. Все пак имаш право. Той не отива на добре, струва ми се. Тъжно е да видиш как след

всичките тези години някой те побеждава с магията си; но поне ти извади късмет. – Чу се щракване, Лунния човек прибра телескопа и двамата продължиха пътя си.

– Ето ти крилата – каза той, щом се върнаха в кулата. – А сега отлитай и се забавлявай. Не тормози лунните лъчи, не убивай белите ми зайци и се върни, щом огладнееш! Или почувстваш някаква друга болка.

Роувърандъм веднага отлетя да намери лунното куче и да му разкаже за другата страна; но лунният Роувър прояви известна завист, заедно на един външен човек бе позволено да види неща, които самият той не е виждал, затова се направи, че не го интересува.

– Звучи доста отвратително – изръмжа той. – Сигурен съм, че изобщо не искам да ходя там. Предполагам, че от сега нататък светлата страна ще ти досади, особено като се има предвид, че имаш само мен за компания, вместо всичките си онези двуноги приятели. Жалко, че персийският магьосник е такъв вироглавец, та не иска да те пусне да се прибереш у дома.

Роувърандъм се чувства леко обиден; започна да повтаря отново и отново колко е щастлив, че е пак в кулата, че никога няма да се отегчи от светлата страна. Двамата скоро пак бяха добри приятели и предприеха много нови приключения заедно; ала все пак онова, което лунното куче каза в пристъп на лошо настроение, се оказа вярно. Роувърандъм не беше виновен и направи всичко възможно да не му личи, но вече никое приключение и обикаляне не му доставяха удоволствие като преди, мислите му все бяха насочени към веселбата, която си устройиха в градината с малкия Две.

Наминаха към долината на белите лунни гноми (луноми на галено), дето яздят зайци и си правят палачинки от снежинки, а в спретнатите си овощни градинки отглеждат малки златни ябълкови дръвчета, не по-големи от лютичета. Те поръсват парченца стъкло и гвоздеи пред леговищата на някои от не чак толкова страшните дракони (докато драконите спят) и не си лягат чак до среднощ, за да чуят яростните им резове – тумбалаците на драконите обикновено са нежни, както вече ви казах, а точно в дванайсет часа, всяка нощ от живота си без изключение, излизат да пийнат по едно, всъщност не само тогава. Сегиз-тогиз кучетата се осмеляваха дори да дразнят паяците – прегриваха паяжините и освобождаваха лунните лъчи, отлитайки точно навреме, за да не ги достигнат ласата на паяците, хвърлени от хребета. Ала през цялото това време Роувърандъм се оглеждаше за пощальона Буревестник и чакаше Новини

от света⁵⁶ (главно убийства и футбол, както е ясно дори на малките кучета; но от време на време в някой забутан ъгъл се среща и нещо интересно).

Пропусна следващото идване на Буревестник, понеже беше излязъл на разходка, но когато се върна, завари стареца да чете писмата и вестите (изглеждаше в превъзходно настроение, седнал на покрива, клатейки крака от стрехата, запушил огромната си бяла глинена лула, от която излизаха облаци дим като от локомотив, овалното му лице цяло грейнало в усмивка).

Роувърандъм усети, че не издържа повече.

– Раздира ме болка – подхвана той. – Искам да се върна при малкото момче, за да може да се сбъдне сънят му.

Старецът остави писмото, което четеше (отнасяше се за Артаксеркс и беше изключително забавно), и извади лулата от устата си.

– Време ли е вече? Не можеш ли да поостанеш? Така изведнъж! Толкова се радвам, че се запознахме! Трябва да се отбиеш някой ден. Тооолкова ще е хубаво да се видим пак – изстреля той на един дъх.

– Е, добре! – продължи след малко по-сериозно. – С Артаксеркс вече няма проблеми.

– Как така?? – попита Роувърандъм, внезапно въодушевен.

– Оженил се е за една морска сирена и е заминал да живее на дъното на Дълбокото синьо море.

– Дано тя му кърпи панталона по-сносно! Кръпка от зелени водорасли би се връзвала идеално със зелената му шапка.

– Скъпо мое кученце! На сватбата е бил с чисто нов морско-зелен костюм с розови коралови копчета и еполети от актинии; а старата му шапка е била изгорена на плажа! В основата на всичко стоял Саматос. О! Саматос е тъй дълбок, дълбок е колкото Дълбокото синьо море, и предполагам, че възнамерява да нагласи още доста неща по свой вкус, доста повече, не само теб, кучето ми.

Само се чудя как ли ще свърши всичко! Според мен Артаксеркс тъкмо навлиза в двайсетото или двайсет и първото си детство; а се пали за изключително дребни неща. Твърдоглав си е той, дума да няма. Някога беше доста добър магьосник, ала напоследък е станал много раздразнителен и същинска напаст. Когато отиде и изрови стария Саматос с дървена пика от пясъка посред бял ден, измъквайки го от дупката му за ушице, саматистите решиха, че нещата са отишли твърде далеч, което

---

56. „Нюз ъв дъ Уърлд“ – жълт английски вестник.

никак не ме учудва. „Да ми създава такова неудобство, при това по време на най-сладката ми почивка, и то за едно нещастно пале“, ей така ми пише, и не е нужно да се изчервяваш.

Та значи, поканил Артаксеркс на празненство на морските сирени – след като страстите и на двамата се поохладели, това е цялата история. Завели Артаксеркс на нощно къпане и той никога вече няма да се завърне в Персия, нито дори в Пършор. Влюбил се в по-голямата, но много красива дъщеря на богатия морски крал⁵⁷ и още на другата нощ вдигнала сватба.

И това вероятно е чудесно. В Океана от доста време нямат постоянен магьосник. Протей, Посейдон, Тритон, Нептун⁵⁸ и цялата тая паплач отдавна са се превърнали в лещанки и миди, пък и бездруго никога не са се интересували кой знае колко от ситуацията извън Средиземноморието – останаха си твърде привързани към сардините. Стариият Ниорд⁵⁹ също се пенсионира преди доста време. Той, разбира се, нямаше как да се посвети изцяло на бизнеса, особено след нелепата си женитба с великанката – както е известно, тя го избра заради чистите му крака (голямо удобство у дома) и го разлюби, макар и твърде късно, когато установи, че са вечно мокри. Чувам, че останал само с един чифт; съвсем е изкуфял, горкичкият. Нефтът му докара ужасна кашлица, та се пенсионира някъде край бреговете на Исландия, жаден за мъничко слънце.

Разбира се, не бива да пропускам и Морския старец⁶⁰. Пада ми се

---

57. Намигване към „И така се влюбих в по-голямата грозна дъщеря на богатия адвокат“ от опера на Гилбърт и Съливан.

58. Морски богове и божества в гръцката и в римската (Нептун) митология.

59. Морско божество в норвежката митология. „Глупавият му брак“ отправя към легенда, разказана в главите „Гилфгагининг“ („Измамването на Гилфи“) и „Скалдскапарма“ („Езикът на поезията“) от „Еда в проза“ на исландския учен Снори Стурлусон (1179–1241). Боговете обещали на дъщерята на един великан да се омъжи за един от тях. Богът на гръмотевиците Тор бил убил баща ѝ, та предложението им трябвало да компенсират загубата. Но великанката трябвало да направи своя избор по краката на боговете. Тя избрала най-хубавите нозе, като се надявала да е посочила красавеца Балдер. Но избраникът ѝ се оказал Ниорд. Според коментаторите въпросът защо краката на Ниорд са по-хубави от Балдеровите е спорен; коментарът на Толкин, че великанката е избрала Ниорд, защото краката му са били по-чисти („голямо удобство у дома“), разбира се, е шега, но в бележка към книгата си „Въведение в старонорвежкия“ (1927) Толкиновият колега от Лийдс Е. В. Гордън отбелязва, че краката на Ниорд са най-чисти, понеже е морско божество (т.е. миел ги е редовно).

60. Герой от „Хиляда и една нощ“, когото Синбад Мореплавателя открива, след като корабокрушира при петото си пътешествие. Морският старец моли Синбад да го пренесе през реката, Синбад изпълнява молбата му, но не може да сваля Стареца от гърба си. По-късно се освобождава, като напива Стареца, след което го убива с камък.

братовчед, с което не се гордея. Голям товар си е – не може да ходи и все иска да го носят, надявам се, си чувал. И това го довърши. Седнал на плаваща мина (ако разбираш какво имам предвид) преди година-две, право върху едно от копчетата!⁶¹ Дори *моята* магия е безсилна в такива случаи. Беше по-ужасно дори от Хъмпти-Дъмпти⁶².

– Ами Британия?⁶³ – попита Роувърандъм, който в края на краищата си е английско куче; макар всъщност цялата тази история да започваше да го отегчава и да предпочиташе да чуе нещо повече за своя си магьосник. – Мислех, че Британия властва над вълните.

– Всъщност тя никога не си мокри краката. Предпочита да потупва лъвовете на плажа и да си седи връз монети, стиснала тризъбец в ръка – пък и във всеки случай вълните не са единственото, което може да се управлява в морето. Сега и Артаксеркс е при тях, та се надявам да им влезе в работа. Първите няколко години ще се учи да развъжда сливи върху полипи, така поне си мисля, ако му разрешат; което ще е по-лесно от това да въвежда ред сред морските обитатели.

Е, така де! Докъде бях стигнал? Разбира се – ако искаш, вече можеш да си вървиш. Всъщност няма какво да се правя на толкова учтив, време е да си ходиш, при това възможно най-бързо. Първата ти грижа е старият Саматос – не следвай лошия ми пример и не забравяй П-тата, като го срещнеш!⁶⁴

61. Подобни мини са били използвани по време на Първата световна война. (Очевидно Морският старец е искал да бъде „пренесен“ на нея.) „Копчетата“ всъщност са остроръхи детонатори.

62. Яйцето от традиционна детска песничка, по-известно като едно от странните същества, които Алиса среща в огледалния свят (в шеста глава на приказката). В песничката се пее така:

Хъмпти-Дъмпти седеше на стената,
Хъмпти-Дъмпти падна на земята.
Всички царски хора и царските коне
не могат вече да го вдигнат на мястото му, не!

Превод: Стефан Гечев

63. Британия, която „властва над вълните“, както се пее в популярна песен, е символ на Великобритания, изобразяващ седнала жена с шлем, тризъбец и лъв. Изобразявана е на английски монети и ордени от времето на Чарлз I насам.

64. Буквално не забравяй да произнасяш П-то от името „Псаматос“. Но тъй като приказката започва с това, че Роувър забравя да каже „простете“ на Артаксеркс, и като се има предвид израза „mind your P-s and Q-s“, т.е. дръж се добре, прилично, Лунния човек измисля поредния каламбур.

Буревестник се появи отново на другия ден, носеше извънредна поща – огромно количество писма за Лунния човек, плюс купчини вестници: „Илюстрейтид Уийкли Уийд“, „Оушън Ноушънс“, „Мърмейл“, „Конч“ и „Морнинг Сплаш“. ⁶⁵ Всички те съдържаха едни и същи (ексклузивни) снимки от сватбата на Артаксеркс на плажа при пълнолуние, а на заден план се виждаше ухилената физиономия на господин Псаматос Псаматидис, известния финансист (доста почтително обръщение). Но снимките бяха далеч по-хубави от нашите, най-малкото защото бяха цветни ⁶⁶; а сирената наистина изглеждаше красива (опашката ѝ бе потопена в пяна).

Беше време да си кажат довиждане. Лунния човек изпрати Роувърандъм със сияеща усмивка; лунното куче си придаваше нехаен вид. Опашката на Роувърандъм доста поувисна, но всичко, което каза, беше: „Довиждане, кутре! Пази се, не тормози лунните лъчи, не убивай белите зайци и не преяждай на вечеря!“

– Ти си кутре! – отвърна лунният Роувър. – И престани да ядеш магьоснически панталони!

Това беше; все ми се струва обаче, че мира не е дал на Лунния човек да го прати на почивка при Роувърандъм, и си мисля, че му е ходил на гости поне няколко пъти.

Роувърандъм полетя към дома заедно с Буревестник, Лунния човек слезе в подземията си, а кучето му се настани на покрива и се визира в пространството, докато ги изгуби от поглед.

---

65. Имената на всички вестници са хем морски (съдържат в себе си думи като водорасло, океан, раковина и т.н.), хем са съставени по модела на съществуващи заглавия с характерните за периодични издания думи като „illustrated“, „news“, „morning“. „The Illustrated Weekly Weed“ перифразира „The Illustrated London News“. „Mer-mail“ е нещо като „Морска поща“, но и закачка към „Mermaid“, морска сирена. – Бел.прев.

66. По онова време е нямало цветни вестници.

4

Когато стигнаха до края на света, в Северната звезда се блъскаше студен вятър, а ледените талози на водопадите се сипеха отгоре им. Обратният път беше още по-изнурителен, тъй като магията на Псаматос вече не ги тласкаше с шеметна скорост напред; затова с радост си отдъхнаха на Острова на кучетата. Но понеже Роувърандъм все още бе с омагьосания си ръст, удоволствието му не беше чак толкова голямо. Другите кучета бяха огромни и шумни, а и го гледаха изпод вежди; а кокалите по дърветата бяха твърде големи и кокалести.

Призори на по-следващия ден най-сетне забелязаха черните скали на Буревестниковия дом; а докато приближат залива на Псаматос, слънцето нагряваше гърбовете им и върхарите на пясъчните хълмове бяха бледи и сухи.

Буревестник нададе предпазлив крясък и почука с клюн по стърчаща от земята клечка. Клечката тутакси изхвъркна във въздуха и се превърна в лявото ухо на Псаматос, към което мигновено се присъедини и дясното, последвани от долната част на грозните глава и врат на вълшебника.

– Какво искате вие двамата по това време на деня? – изръмжа Псаматос. – Любимото ми време за дрямка.

– Върнахме се! – рече гларусът.

– Както виждам, позволил си му да те върне на гръб – обърна се Псаматос към кученцето. – След лова на дракони смееш да се надявам, че ще намериш друг начин за въздушно прибиране у дома.

– Но моля ви, сър – проплака Роувърандъм, – оставих си крилата там; пък и не бяха мои. И повече от всичко искам пак да съм си обикновено куче.

– О! Добре. Все пак се надявам, че си се забавлявал като „Роувърандъм“. Както и би трябвало. Сега пак можеш да си само Роувър, ако разбира се, пожелаеш; и да се прибереш да си играеш с жълтата си топка, и да дремеш по фотьойлите при всеки удобен случай, и да седиш в скутове, и пак да си бъдеш същото достойно джавкащо пале.

– Ами момченцето? – попита Роувър.

– Та нали ти сам избяга от него, глупчо, при това чак на луната, ако не се лъжа! – рече Псаматос, преструвайки се на отегчен и изненадан едновременно, но в същото време в пронизателното му око грейна

закачливо пламъче. – Казах у дома, което и имам предвид. Престани да се пениш и да спориш!

Горкичкият Роувър се пенеше, понеже полагаше неистови усилия да произнесе едно безкрайно учтиво „Господин П-саматос“. Докато накрая успя.

– П-прескъпи ми господин П-псаматос – сърцераздирателно подхвана той. – П-пардон, моля, ала п-престъпление би било да не ви кажа, че го срещнах п-пак; и вече не бива да бягам; п-понеже съм си негов, нали така? Значи трябва да се върна обратно п-при него.

– Бабини деветини! Разбира се, че не бива и не би трябвало! Ти принадлежиш на старата госпожа, дето първа те е взела при себе си, и при нея обратно ще се върнеш ти. Не може просто така да се купуват откраднати вещи, същото важи и за омагьосаните, както вероятно щеше да си чувал, ако знаеше Закона, глупаво малко куче! Майката на мънишкия Две похарчи шест пенса за теб и толкова. Пък и бездруго какво е една среща в сънищата? – въздъхна накрая Псаматос и му смигна.

– Мислех, че някои от сънищата на Лунния човек се сбъдват – пророни тъжно мънишкият Роувър.

– О! Нима! Е, това си е работа на Лунния човек. А *моята* работа е да ти върна тутакси нормалния размер и да те пратя там, където ти е мястото. Артаксеркс се отдаде на други дейности, тъй че няма защо да се притесняваме повече от него. Ела тук!

Той пое Роувър и размаха огромната си длан над главата му, и фокус-мокус-препаратус – никаква промяна! Повтори жеста, но пак нищо.

Тогава Псаматос се измъкна цял от пясъка и Роувър за пръв път видя, че краката му са като на заек. Вълшебникът започна да тъпче и бее, да рита пясък във въздуха, да газии мидените черупки и да сумти като разярен мопс; но въпреки това не се случи нищо!

– Работа на водораслест магьосник, цял да се изприщи и брадавици да му избият дано! – започна да кълне той. – Работа на персийски събирач на сливи, в гърне да го туриш и на сладко да го свариш!⁶⁷ – закрещя той и продължи да сипе ругатни, дордето капна. После седна.

– Е, какво пък! – заключи накрая, вече поохладил страстите. – Човек се учи, докато е жив! Ама тоя Артаксеркс е такава странна птица. Кой да предполага, че ще те запомни посред цялата дандания около

---

67. В оригинала „to pot and jam him“. На жаргон „to pot“ означава „застрелвам, убивам дивеч за храна (не за спорт)“; „to jam“ – „обесвам“ (но в обичайния смисъл „pot“ е „гърне, делва“, а „jam“ – „сладко, конфитюр“ – бел. прев.).

сватбата си, че ще похаби най-могъщо заклинание за някакво си куче, при това точно преди медения си месец – като че ли първото не беше повече от достатъчно за едно кутре? Сякаш не е достатъчно да извадиш някой от кожата му.

Е, така или иначе, няма защо да си блъскам главата с въпроса какво да се направи – продължи Псаматос, – Има само една възможност. Трябва да отидеш да го намериш и да го помолиш за прошка. Но помни ми думата! Това няма да го забравя и ще му се пише, докато морето стане дважди по-солено и наполовина по-сухо. Вие двамата се поразходете и се върнете след половин час, когато ще съм в по-добро настроение!

Буревестник и Роувър се разходиха по плажа и нагоре към скалите, Буревестник летеше плавно, Роувър се тътреше тъжно зад него. Спряха пред къщата на бащата на момченцето и Роувър дори влезе през портата и приседна край едно цвете под прозореца на малкия. Беше доста рано, ала той из-джавка с надежда. Малчуганите или още спяха дълбоко, или пък вече бяха излезли, понеже никой не се появи на прозореца. Или поне така си помисли Роувър. Той бе забравил, че тук, в света, нещата са по-различни, отколкото в задната градина на луната, и че магията на Артаксеркс все още засяга ръста му, както и силата на лая му.

След известно време Буревестник го отнесе жално обратно при заливчето. Там го очакваше една изцяло нова изненада. Псаматос разговаряше с кит! Огромен кит, Уин, най-стариат от Подходящите китове⁶⁸. На малкия Роувър му се стори колкото планина, положил грамадната си глава в плитчините край брега.

– Съжалявам, че засега не успях да ти осигурия по-малко транспортно средство – рече Псаматос. – Но пък е толкова удобен!

– Заповядай вътре! – обади се китът.

– Довиждане! Влизай! – подкани го гларусът.

– Хайде! – включи се и Псаматос; – и побързай! И не хапи, и не драскай вътре; може да предизвикаш кашлица на Уин, а от това никак няма да ти е топлинко.

Беше почти толкова ужасно, колкото да те накарат да скочиш в дупката на пода на подземията в кулата на Лунния човек, и Роувър отстъпи назад, та се наложи Буревестник и Псаматос да го подбутнат. И го подбутнаха, но без да го придумат; а челюстите на кита щракнаха и решиха въпроса.

68. На жаргона на китоловците „подходящ кит“ („right whale“) е онзи, който принадлежи към подходящия за убиване вид, а именно от сем. Balaenidae, които се улавят лесно и са богати на китова кост.

Вътре беше тъмновато и вонеше на риба. Роувър приседна и затрепери; както си седеше (и не смееше да почеше дори собствените си уши), чу, или поне му се счу, пляскането на китовата опашка във водата; и усети, или поне му се стори, че усеща, как китът се гмурва все по-надълбоко и все по-надолу към дъното на Дълбокото синьо море.

Когато Уин спря и отново отвори уста (при това с удоволствие: китовете предпочитат да ловуват със зейнала паст, при което в гърлото им се влива мощна струя храна, но този кит бе разумно животно), Роувър надзърна навън и видя дълбоко, отвсякъде неизмеримо дълбоко, но ни най-малко синьо море. Всичко сияеше в бледозеленикаво; Роувър излезе и се озова посред бяла пясъчна пътека, лъкатушеща сред сумрачна и чудатата гора.

– Карай право напред! Близо е – упъти го Уин.

Роувър пое право напред, поне доколкото позволяваше пътеката, и скоро пред погледа му изникнаха дверите на величествен чертог, като че изваяни от розов и бял камък, озарен от извираща от сърцевината му бледа светлина; множеството прозорци бяха блеснали в ярка зелена и синя светлина. Покрай стените растяха гигантски морски дървета, извиращи се над кулите на чертога, застанал внушителен и искрящ напред мрачните води. Дебелите каучукови стволоче на дърветата се огъваха и полюшваха като треви, сянката на безкрайните им корони бе окичена със златни, сребърни, червени, сини и фосфоресциращи рибки вместо с птици. Ала те не чуруликаха. Затова пък вътре пееха морски сирени. Как само пееха! Всички морски хубавици пееха в хор и песента им отлиташе през прозорците под акомпанимента на стотици морски музиканти, които свиреха на хорни, дудуци и раковини.

Ухилените физиономии на морските гоблини сред дърветата подкачиха Роувър да забърза колкото му позволяваха силите – но на такава дълбочина под водата крачката му бе ленива и натежала. А защо не се удави? Нямам представа, но вероятно Псаматос Псаматидис е решил въпроса (той знае много повече за морето, отколкото биха предположили повечето хора, макар че дори пръста си не потапя във водата, ако не му се налага), докато Роувър и Буревестник се наслаждаваха на разходката си, а той остана да се поуспокои и начерта нов план.

Така или иначе, Роувър не се удави; но още преди да е стигнал до дверите, вече си мечтаеше да е някъде другаде, па било то и във влажния търбух на кита: измежду алените хрусталаци се мяркаха чудати фигури и надничаха странни лица, а шупливите гъсталаци от двете страни

на пътеката изглеждаха определено не безопасни. Най-сетне стигна пред огромния портал – златната арка беше опасана с корали, а под нея – седефена врата, украсена със зъби от акула. Чукалото представляваше гигантски обръч, инкрустиран с бели раковинки, чиито остри червени серпантинки стърчаха право напред; Роувър, разбира се, нямаше как да го стигне, нито пък би могъл да го помръдне, дори да можеше да се протегне до него. Затова изляз и, за голяма изненада лаят му се оказа доста силен. На третия път музиката вътре секна и вратата се отвори.

И кой, мислиш, стоеше на прага? Самият Артаксеркс, облечен в нещо като сливовосиньо кадифе, със зелен копринен панталон; от устата му сгърчеше вечната огромна лула, само че сега от нея вместо тютюнев дим излизаха красиви мехурчета с цветовете на дъгата; шапка не се виждаше.

– Здравсти! – рече той. – Значи все пак се появи! Знаех си, че бързо ще ти писне от стария П-саматос (как само изпухтя при това пресилено П). Де да можеше да е на всяка манджа мерудия. Е, какво те води тук долу? Тъкмо имаме празненство и ти ни прекъсна музиката.

– Моля ви, господин Артерксакс, искам да кажа Ертак-саркс – започна Роувър доста шашардисан, като в същото време се стараеше да е колкото се може по-учтив.

– О, не се притеснявай за правилния изговор! Все ми е едно! – тросна се магьосникът. – Минавай направо към обясненията, ама гледай да не се разпростираш много-много; нямам време за разтягане на локуми. Беше погълнат изцяло от собствената си значимост (особено пред непознати) след женитбата си е дъщерята на богатия морски крал и поемането на поста Пасифико-атлантически магьосник (когато не беше наблизо, всички му викаха за по-кратко ПАМ)⁶⁹. Ако си дошъл по неотложен въпрос, по-добре влез и изчакай във фойето; след танца може и да намеря малко време.

Затвори вратата зад Роувър и се отдалечи. Кутрето се озова в просторно фойе под сумрачен купол. Околовръст се виждаха островърхи, запердени с водорасли арки, повечето потънали в тъма; все пак едната беше обляна в светлина и от нея се носеше силна музика, която явно никога не стихваше, която не се повтаряше и не замлъкваше нито за миг.

На Роувър скоро му писна да чака и отиде до лъчистия праг, за да надзърне зад завесите. Пред погледа му се откри бална зала със седем

69. Намек за прякора на известния британски политик и министър-председател лорд Палмърстън (1784–1865).

купола и десет хиляди коралови колони, осветена с най-чиста магия и изпълнена с топла и искряща вода. Всички златокоси русалки и тъмно-коси сирени танцуваха страстно и пееха – не се вдигаха на опашките си, а виеха изящни тела във водата, нагоре и надолу, напред и назад в бистрата вода.

Никой не забеляза носа на малкото кученце, подаващ се през завесата от водорасли, така че след като погледа известно време, Роувър се шумгуна вътре. Подът беше от сребърен пясък и разгърнати розови пеперудени черупки, които пърхаха нежно в развълнуваната вода, и той внимателно си запроправя път, като гледаше да се придържа към стената, докато внезапно над него прозвуча глас:

– Какво сладко кученце! Сигурна съм, че е земно, а не морско куче⁷⁰. Как ли се е озовало тук мъничето!

Роувър вдигна глава и видя прелестна морска дама с голям черен гребен в златните коси, която бе приседнала на един риф току над главата му; кърпеше един от зелените чорапи на Артаксеркс, а прискръбнатата ѝ опашка се поклащаше плавно под нея. Тя, разбира се, беше новата госпожа Артаксеркс (най-известна като принцеса Пам; тя бе доста популярна, което беше далеч повече, отколкото може да се каже за съпруга ѝ). В този момент Артаксеркс седеше до нея и независимо дали имаше или не време за разтягане на локуми, бе принуден да слуша локумите на жена си. Или поне беше седял там, преди да се появи Роувър. Щом забеляза кучето, госпожа Артаксеркс прекъсна тирадата си и кърпенето на чорапа, гмурна се към дъното, сграбчи Роувър в прегръдката си и го отнесе обратно на мястото си. Всъщност беше се настанила край прозореца на първия етаж (прозорецът бе вътрешен) – в морските домове няма стълби, както няма и чадъри, все поради една и съща причина; освен това няма голяма разлика между врати и прозорци.

Не след дълго морската дама положи красивото си (и доста обемно) тяло на дивана и нагласи Роувър в скута си; в същия миг някъде изотдолу се надигна ужасно ръмжене.

– Долу, Роувър! Легни, доброто ми куче! – рече госпожа Артаксеркс. Тя обаче нямаше предвид нашия Роувър; думите ѝ бяха предназначени за едно бяло морско куче, което, въпреки предупреждението все пак се появи с ръмжене и боботене и пляскайки с малките си плавници във водата, раз-пенена от голямата му плоска опашка, а през острата му

---

70. (В оригинала sea-dog, за разлика от досегашното mer-dog. – Бел.прев.) Освен буквално „морско куче“, sea-dog е жаргонен израз за опитен моряк (нещо като българското морски вълк).

муцунка излизаха мехурчета.

– Що за отвратителен дребосък! – възкликна новото куче. – Виж му само окаяната опашка! Виж му лапите! И глупавото кожухче!

– А ти погледни себе си – обади се Роувър от скута на морската дама – и няма и да ти хрумне да повториш! Кой те кръсти Роувър? Мелез между патица и попова лъжичка, претендиращ, че е куче! – От което личи, че двамата се харесаха от пръв поглед.

Истината е, че скоро станаха големи приятели – е, може би не толкова големи, колкото Роувър и лунното куче, ако и да било защото Роувър остана под водата за по-кратко, пък и все пак морските дълбини не са толкова забавни за малките кучета, колкото е луната, тъй като са пълни с мрачни и ужасни кътчета, където светлина не е прониквала и никога няма да проникне и които ще останат скрити за вечни времена, щом светлината в тях е изчезнала веднъж. Там живеят ужасни твари, твърде стари, за да си ги представиш, твърде силни да ги омагьосаш и твърде огромни, за да ги премериш. Артаксеркс вече се бе убедил в това. Дължността ПАМ се оказа не най-престижната в света.

– А сега плувайте и се забавлявайте! – рече жена му, щом караницата между кучетата приключи и двете животинки започнаха да се душат взаимно. – Не тормозете огнените риби, не дъвчете актиниите, не се оставяйте на мидите да ви пипнат; и се връщайте за вечеря!

– Ама моля ви се, аз не мога да плувам! – проплака Роувър.

– Олеле, ех, че неприятно! – възкликна госпожата. – Хайде, ПАМ! – единствена тя си позволяваше да се обръща към мъжа си така в негово присъствие. – Най-сетне се появи нещо, което и ти да свършиш!

– Разбира се, скъпа! – откликна магьосникът, нетърпелив да й услуги и доволен от възможността да покаже, че наистина притежава магическа дарба и не е просто някакъв си напълно безполезен царедворец (или както им казват на морски диалект – молуска⁷¹). Той извади от джоба на пояса си пръчица – всъщност това беше автоматичната му писалка, но тук не можеше да я използва по предназначение: морските обитатели пишат с особено лепкаво и влажно мастило, абсолютно неприложимо при автоматичните писалки – и я размаха над Роувър.

Въпреки мнението на някои хора Артаксеркс бе доста талантлив магьосник – по своему (иначе Роувър не би преживял всички тези приключения), не от особено висока класа, но все пак с достатъчно опит⁷².

---

71. Морски коремоноги, които се прилепват здраво за скали. На английски „limpet“ наричат чиновник, пуснал корени на мястото си.

Както и да е, още след първото махване опашката на Роувър започна да придобива рибешка форма, на краката му израснаха щипи, а козината му постепенно започна да заприличва на мушама. След като трансформацията завърши, той бързо свикна с нея; и установи, че плуването е далеч по-лесно от летенето, почти толкова приятно и далеч не тъй уморително – освен ако не искаш да се гмурнеш много надълбоко.

Първото, което направи след пробната обиколка около балната зала, бе да гризне другото куче по опашката. На шега, разбира се; но на шега или не, между двамата мигом избухна свада, понеже морското куче си беше кибритлия. Роувър се спаси, като изчезна по най-бързия начин; изискваше се бързина и чевръстост. Честна дума!, имаше гонитба от едната и от другата страна на прозорците, из мрачните коридори и около колоните, над, под и около куполите; докато накрая морското куче се умори – както и лошото му настроение – и двамата с Роувър седнаха на върха на най-високия купол, току до флагщока. Там се полюшваше флагът на морския крал – аленозелена серпантина от водорасли, украсена с бисери.

– Как се казваш? – попита морското куче, щом успя да си поеме дъх. – Роувър? Не, това е моето име, значи не може да го ползваш. Аз го имам отпреди теб!

– Откъде знаеш?

– Разбира се, че знам! Та ти си просто кутре, при това си тук долу от не повече от пет минути. А аз съм омагьосан отпреди цяла вечност, отпреди стотици години. Дори бих казал, че съм предтеча на всички кучета Роувър.

Първият ми господар беше достоен за името Роувър, морски пътешественик, който кръстосваше с кораба си северните морета; корабът му бе дълъг, с червени платна и с драконова глава на носа, наричаше го „Червения червей“⁷³ и много го обичаше. Обичах си господаря, макар да бях само кутре и той да не ми обръщаше много внимание; понеже не бях достатъчно голям, за да мога да ловувам, а той не взимаше кучета на

---

72. Толкин намеква, че магията на Артаксеркс е с ограничени възможности. В по-ранни варианти предходното изречение звучи така: „Артаксеркс бе доста талантлив магьосник – по своему, в правенето на всякакви трикове, фокуси и тям подобни.“ В есето си „За вълшебните приказки“ (публикувано за пръв път през 1947 г.) писателят разграничава „триковете от висока класа“ от „истинската магия“ (каквато владееят Псаматос и Лунния човек).

кораба си. Един ден се качих на палубата без покана. Той се сбогуваше с жена си; вятърът духаше, моряците бутаха „Червения червей“ по вала към морето. Пяната около драконовата шия бе побеляла; изведнъж почувствах, че никога повече няма да видя господаря си, ако не тръгна с него. Успях да се промъкна на палубата и се скрих зад един бидон с вода; откриха ме едва когато бяхме много навътре в морето, ориентириите по дъното бяха паднали дълбоко-дълбоко.

Тогава ме нарекоха Роувър, докато ме измъкваха за опашката. „Това се казва морски пътешественик!“, каза един моряк. „Има странната съдба да не види дома си никога вече“, допълни друг с едни такива особени очи. Така и стана, никога повече не видях дома си; така и не пораснах, макар доста да поостарях – и, разбира се, помъдрях.

По време на пътуването се завърза морски бой и аз се шурах по палубата под дъжд от стрели и удари на мечове в щитовете. Моряците от „Черния лебед“ превзеха кораба ни и хвърлиха екипажа зад борда. Моят господар беше последен. Застана до драконовата глава и се гмурна в морето както си беше с ризницата; аз скочих подире му.

Той стигна до дъното по-бързо от мен и сирените го хванаха⁷⁴; помолих ги да го върнат обратно на сушата, понеже мнозина ще плачат за него, ако не се прибере у дома. Те ми се усмихнаха и го понесоха нагоре, за да го отнесат надалеч; днес някои от тях разправят, че го отнесли на брега, други само клатят глави. На тях не може да се разчита, бива ги само да пазят собствените си тайни; в това са по-добри от стридите.

Често си мисля, че наистина са го заровили в белия пясък. Далеч от тук все още лежи част от „Червения червей“, потопен от екипажа на „Черния лебед“; поне беше там последния път, когато наминах по онези места. Около и над него израсна гора от водорасли, покри всичко, с изключение на драконовата глава; като по чудо там не се хванаха дори раковини, а под кораба имаше могила от бял пясък.

Отдавна не съм ходил там. Постепенно се превърнах в морско куче

73. Историята, която разказва морското куче, се опира донякъде на сагата за шведския крал Олаф, разказана в „Хеймскрингла“ на Снори Стурлусон. Там крал Олаф е победен в морска битка. Той скача от любимия си кораб „Дългия змей“ (или „Дългия червей“), но легендата разказва, че не се удавя, а успява да се спаси и впоследствие умира като монах в Гърция или Сирия. В ръкописа на „Роувърландъм“ корабът се казва „Дългия червей“ и Толкин споменава кораба на крал Олаф с това име в лекцията си за драконите, която изнася през януари 1938 г. в Оксфорд. Кучето на крал Олаф – Виге – умира от мъка след изчезването на господаря си.

74. Според легендата сирените обичат да завличат смъртни в морето, където държат в плен душите им.

– по-възрастните морски жени някога бяха доста добри магьосници, а една от тях бе особено мила с мен. Именно тя ме поднесе в дар на морския крал, дядото на настоящия морски крал, и оттогава до днес живея тук. Това е моята история. Събитията, за които ти разказах, се случиха преди стотици години, през това време съм посрещнал доста приливи и отливи, но така и не се завърнах у дома. А сега ми разкажи твоята история! Не ми се вярва, ама да не би случайно да идваш от Северното море, а? Някога му казвахме Английско море. Или да познаваш старите места около Оркнейските острови?⁷⁵

Нашият Роувър трябваше да признае, че никога преди не е чувал друго за море, освен „морето“, при това само бегло.

– Но пък съм бил на луната – похвали се той и разказа на новия си приятел поне толкова, колкото онзи би могъл да разбере.

Морското куче хареса изключително много историята на Роувър и повярва на поне половината от нея.

– Страхотна дълга заплетена история – възкликна той, – най-добрата, която съм чувал от доста време насам. Виждал съм луната. От време на време излизам на повърхността, нали разбираш, но никога не съм си представял, че там може да е така. Ама честно казано!, онова лунно пале е голям нахалник. Трима Роувъровци! И двама са много, ама трима вече е неприлично! И нито за миг не вярвам, че е по-стар от мене; много ще се изненадам, ако изобщо е стигнал стотака.

И сигурно имаше право. Лунното куче, както сигурно сте забелязали, имаше навика да преувеличава.

– И във всеки случай – продължи морското куче – той се е кръстил сам. Докато мен са ме кръстили.

– Мен също – не се стърпя нашето кученце.

– При това се е кръстил безоснователно и преди да си е заслужил името. Идеята на Лунния човек ми хареса. Аз също ще те наричам Роувърандъм; ако бях на твое място, щях да се придържам към това име – както ми се вижда, май никога не знаеш къде ще се озовеш в следващия момент! Да слизаме на вечеря!

Тук се вечеряше риба, но Роувърандъм скоро свикна с това; явно подходеше на превърнатите му в плавници лапи. След вечеря внезапно си спомни за целта на дългото си пътуване до морското дъно; и хукна да дири Артаксеркс. Завари го да духа мехурчета и да ги превръща в

---

75. Група острови край северното крайбрежие на Шотландия, заселени от викингите през VIII–IX в., шотландско владение от 1476 г.

истински топчета за радост на морските деца.

– Моля ви, господин Артаксеркс, дали бихте могъл да бъдете притеснен и да се обърнете към мен... – подхвана Роувърандъм.

– О! Махай се! – извика магьосникът. – Нима не виждаш, че не бих могъл да бъда притеснен? Не сега, зает съм. – Това Артаксеркс отвръщаше често на онези, които не смяташе за важни. Знаеше прекрасно какво иска от него Роувър; ала самият той нямаше какъде да бърза.

Така че Роувърандъм отплува, за да се свие в леглото си, по-скоро да се зарови в купчина водорасли, поникнали на един висок камък в градината. Точно отдолу почиваше старият кит; и ако някой ви каже, че китовете не се спускат до дъното и не остават там да дремят часове наред, не допускате това да ви притесни. Старият Уин бе изключителен във всички отношения.

– Е? – попита той. – Как се справяш? Така като те гледам, още си с размерите на играчка. Какво му става на Артаксеркс? Не може ли да направи нещо, или не иска?

– Според мен може – отвърна Роувърандъм. – Виж ми новия вид! Но само да понеча да насоча разговора към въпроса за големината ми, той веднага започва да ми обяснява колко е зает и как няма време за разтягане на локуми.

– Пфу! – възкликна китът и повали едно дърво с опашката си – дори само плющенето събори Роувърандъм от камъка. – Не мисля, че ПАМ ще пожъне особени успехи в тази област; но не бива да се притеснявам. Рано или късно ти ще се справиш. Междувременно утре те чака среща с цял куп нови неща. Върви да спиш! Довиждане! – И той отплува в мрака. Въпреки това докладът, който отнесе горе в заливче-то, много ядоса стария Псаматос.

Светлините из целия чертог бяха изгасени. Ни луна, ни звезди пробиваха през тъмата на морските дълбини. Зеленото ставаше все по-мрачно и по-мрачно, докато накрая съвсем почерня и никъде нищо не проблясваше, освен когато някоя голяма светеща риба не минаваше бавно през водораслите. Въпреки всичко Роувърандъм спа дълбоко и тази нощ, и следващата, и още няколко след това. А на другия ден, както и на по-другия, отиде да търси магьосника, но не го намери никъде.

Една сутрин, когато вече започваше да се чувства съвсем като морско куче и да се пита дали няма да се наложи да остане тук завинаги, морското куче му каза:

– Да пукне дано тоя магьосник! По-скоро на теб хич да не ти пука!

Дай си почивка днес. Да направим едно наистина дълго плуване!

И тръгнаха, а дългото плуване се превърна в екскурзия, проточила се с дни. През това време покориха наистина впечатляващо разстояние; бяха омагьосани същества, както сигурно си спомняш, и малко от естествените морски обитатели можеха да се мерят с тях. Когато им омръзнаха скалите и планините по дъното и туровете по средата под билото, се вдигнаха още и още нагоре, порейки водата цяла миля, че и малко отгоре; и когато стигнаха до върха, не се виждаше никаква земя.

Морето около тях беше гладко, спокойно и сиво. После внезапно се развълнува и потъмня на петна под студения бриз – вятърът на разсъмване. Най-неочаквано над края на морето блесна слънцето, червено, като че е пило греяно вино; после все така рязко скочи във въздуха и пое по всекидневния си маршрут, позлатявайки ръбовете на вълните и обагряйки сенките помежду им в тъмнозелено. По границата между морето и небето се носеше кораб, насочил се право към слънцето, мачтите му изглеждаха черни на огнения фон.

– Накъде отива? – попита Роувърандъм.

– О! Към Япония или Хонолулу, Манила или Великденския остров, остров Четвъртък или Владивосток, в една или друга посока, предполагам – отвърна морското куче, чиито познания по география бяха доста оскъдни въпреки стотиците години пътешествия, с които толкова се гордееше. – Това би трябвало да е Тихият океан⁷⁶; но не съм сигурен къде точно – така като гледам, ще да е някой топъл район. Доста вода се е насъбрала. Да вървим да си потърсим нещо за ядене!

Първата работа на Роувърандъм, когато се върнаха след няколко дни, беше да подири пак магьосника; чувстваше, че му е отпуснал доста почивка.

– Моля ви, господин Артаксеркс, дали бихте могъл да бъдете притеснен... – започна той по обичайния начин.

– Не! Не бих могъл! – отсече Артаксеркс дори по-категорично от обикновено. Този път обаче наистина беше зает. По пощата бяха пристигнали Оплакванията. Разбира се, както бихте могли да предположите, в морето може да се случи какво ли не, неща, които не би могъл да предотврати дори най-добрият ПАМ, а с някои от тях изобщо не му е работа да се занимава. Случва се например върху някоя морска къща да се стовари корабокруширал кораб; или морското дъно да бъде разлюляно

---

76. Наистина всички споменати от морското куче места се намират в Тихия океан: Япония; Хонолулу, Хаваите; Манила, Филипините; Великденският остров, Западно Перу; Остров Четвъртък, на север от Куинсланд, Австралия; Владивосток, Русия.

от трус⁷⁷ (О, да!, те си имат вулкани и всякакви там природни бедствия, при това не по-малко ужасни от нашите), който да разпердушини нечий безценен пасаж златни рибки или любима леха с актинии, да потроши нечия единствена бисерна мида или прочута коралова градина; или пък диви риби да се спречкат на магистралата и да ранят морски деца; или разсеяни акули да изплуват пред нечий прозорец в трапезарията и да развалят вечерята на хората; или живеещи из бездънните черни дълбини мрачни чудовища, чиито имена изобщо не бива да се споменават, да сторят нещо ужасно и непоправимо.

Морските обитатели винаги са навикнали да се справят с проблеми от подобен характер, но не и без известни оплаквания. А да се оплакват те обичат. Преди, разбира се, адресираха писмата си до „Уийкли Уийд“, „Мърмейл“ и „Оушън Ноушънс“; но сега си имаха ПАМ и пишеха и на него, като го обвиняваха за всичко, дори заедно собствените им домашни омари ги били ухапали по опашката; твърдяха, че магията му не отговаря на нуждите им (което понякога си беше така) и че трябва да му се намали заплатата (което беше вярно, но грубо); а също и че е твърде едър за обувките си (и това не беше съвсем далече от истината: но би било по-точно да кажат „за чехлите си“, понеже бе твърде мързелив, за да използва често обувки); и го заливаха с всякаква информация, само и само за да му създават грижи, особено в понеделник. В понеделник винаги беше най-ужасно (получаваха се стотици писма); а сега беше точно понеделник, така че Артаксеркс замери Роувърандъм с един камък, който кучето избегна, изсулвайки се като мида от мрежа.

Когато се върна обратно в градината, с удоволствие установи, че видът му е непроменен; смея да твърдя, че ако не се бе махнал незабавно, магьосникът щеше да го превърне в морски охлюв⁷⁸ или да го изпрати през девет морета в десето (където и да се намира това), или дори в Бездната⁷⁹ (на дъното на най-дълбокото море). Беше много ядосан и отиде да се оплаче на морския Роувър.

77. Месец преди първото разказване на „Роувърандъм“, през август 1925 г., в Егейско море е регистриран силен подводен трус.

78. В по-ранни варианти на текста се казва, че Роувърандъм „нямаше представа, че докато е под въздействието на най-силното заклинание на Артаксеркс, магьосникът не може да му стори нищо повече“; но тук има противоречие, понеже Артаксеркс вече е омагьосал Роувърандъм втори път, превръщайки го в морско куче.

79. В оригинала „to go to the Pot“ – провалям се, отивам по дяволите, но тъй като по-нататък става ясно, че Бездната (the Pot) е една от двете пещери, достатъчно големи, за да поберат огромния Морски змей, Толкин вероятно има предвид и значението на рот според северния диалект – „дълбока дупка, бездна, пъкъл“.

– По-добре го остави, поне докато свърши понеделника – посъветва го морското куче, – на твое място бих избягвал понеделниците по принцип. Хайде, ела да поплуваме!

След това Роувърандъм даде на магьосника такава дълга почивка, че накрая двамата почти бяха забравили един за друг – всъщност не съвсем: кучетата не забравят лесно хвърлените по тях камъни. Но по всичко личеше, че Роувърандъм се е примирил с мисълта, че ще стане постоянен домашен любимец в двореца. Непрекъснато кръстосваше нанякъде с морското куче, често в компанията на сюроя морски деца. Те не бяха толкова забавни като истинските двукраки деца по мнение на Роувърандъм (но, от друга страна, Роувърандъм не беше кореняк морски жител и не можеше да съди обективно), но все пак го развеселяваха; и можеха да го задържат завинаги при себе си и да го накарат да забрави за малкия Две, ако не се бяха случили някои неща. Когато разберете за какво става въпрос, сами ще си отговорите дали Псаматос има нещо общо с тези събития.

Хубавото беше, че имаше богат избор на деца. Старият морски крал имаше стотици дъщери и хиляди внуци, които до един живееха в двореца; и всички те бяха влюбени в двамата Роувъровци, и не само те, ами и госпожа Артаксеркс. Жалко, че Роувърандъм никога не се реши да ѝ разкаже историята си; тя знаеше как да се оправя с ПАМ във всичките му настроения. Но в този случай, разбира се, Роувърандъм би се върнал у дома по-рано и би пропуснал много неща. Именно с госпожа Артаксеркс и част от морските деца той посети Големите бели пещери, където потъват всички изгубени в морето съкровища и където се пазят съкровищата, принадлежащи изначално на морето; там, разбира се, има купища бисери, складирани и надеждно скрити.

Друг път посетиха един вид по-дребни морски създания в стъклениците им къшурки на дъното на морето. Тези вълшебни морски твари рядко плуват, предпочитат да се разхождат и да си пеят по морското дъно или да се возят на мидени колесници с впрягове от миниатюрни рибки; или пък язят малки зелени рачета с юзди от тънки нишки (които, разбира се, не пречат на рачетата да се отклоняват встрани, както си им е навикът); освен това имат проблеми с морските гоблини, които са поголеми, грозни и свадливи и не правят нищо друго, освен да се бият, да ловят риба и да препускат на морски кончета. Тези гоблини могат да живеят на сушата дълго време и да лудуват сред разпенените вълни край брега при буря. Това го правят и някои от другите морски създания, но те предпочитат спокойните топли нощи на летните вечери край

самотни брегове (и естествено поради това е истинска рядкост да ги види човек).

Един ден на гости на двете кучета дойде старият Уин и разнообрази всекидневие им с разходка; беше като да се возиш на движеща се планина. Отсъстваха с дни; и се върнаха откъм източния край на света точно навреме. Китът се изправи и Избълва фонтан вода толкова нависоко, че голяма част от струята отлетя направо през края на света.

Друг път китът ги отведе до другата страна (поне дотам, докъдето пося), което си беше още по-дълго и вълнуващо пътешествие, най-прекрасното от всички пътешествия на Роувърандъм, както си даде сметка по-късно, когато порасна и стана по-възрастно и мъдро куче. Ще ни е нужна отделна друга история, ако тръгна да ви разказвам за приключенията им в Неизследваните води и надзъртанията им в непознати на географията земи, преди да прекосят Сенчестите морета и да стигнат до великия Залив на страната на вълшебствата (както го наричаме ние) отвъд Магическите острови; и да видят отдалеч последните Западни планини на Елфодом и светлината на Приказната страна над вълните⁸⁰. На Роувърандъм му се стори, че е мярнал града на елфите връз зеления хълм под Планините, отблясък беличко в далечината; но Уин се гмурна тъй внезапно, че не можеше да бъде сигурен. Ако все пак е бил прав, значи е сред наистина малкото същества на земята, независимо дали на два или четири крака, които могат да твърдят, че са видели тази друга земя, колкото и далеч да се намира тя.

– Ако това се разчуе, ще си изпатя! – рече Уин. – Никой от Външните земи⁸¹ не бива да идва тук; и малцина са идвали. Трай си!

Та какво споменах за кучетата? Че не забравят хвърлени срещу тях камъни. Е, въпреки всичките тези екскурзии и удивителни пътешествия дълбоко в себе си Роувърандъм не го забрави. И то изплуваше на повърхността на съзнанието му всеки път, щом се прибереше у дома.

Първата му мисъл беше: „Къде е старият магьосник? Няма никакъв смисъл да бъда учтив с него! Дори при най-малката възможност пак бих го захапал за крачола.“

Веднъж беше точно в такова разположение на духа, когато след безуспешни опити да поговори на четири очи с Артаксеркс случайно го видя да минава наблизо по един от кралските пътища, тръгващи от

80. В митологията на Толкин Сенчестите морета и Магическите острови скриват и пазят Аман (Елфодом и дома на Валарите, или боговете) от останалата част на света.

81. В по-ранните варианти Толкин използва израза „обикновените земи“.

двореца. Той, разбира се, бе твърде горд с възрастта си, за да се снабди с опашка или плавници, или да се научи да плува както трябва. Единственото, което правеше като риба, бе да пие (дори в морето, явно беше жаден)⁸²; прекарваше доста време, което вместо да оползотворява с държавни дела, уплътняваше с правене на сайдер в огромни бурета в покоите си. А наложеше ли се да бърза за някъде, използваше превозни средства. Когато Роувърандъм го видя, Артаксеркс беше подкарал своя експрес – гигантска сърцевидна мида с впряг от седем акули. Всички мигновено отскачаха от пътя му, понеже акулите хапеха.

– Да го последваме – викна Роувърандъм към морското куче; и го последваха; и двете лоши кучета започнаха да замерят с камъни колесницата всеки път, щом тя се пхнеше под скалите. Както вече ви казах, и двамата хапеха светкавично; профучаваха напред, криеха се във водорасловите храсти и бутаха всичко, което можеше да се бутне от скалите. Магьосникът страшно се ядоса, ала двамата внимаваха да останат незабелязани.

Още на тръгване Артаксеркс не бе в особено добро настроение, но скоро го обзе истинска ярост – ярост, далеч не лишена от тревога. Понеже отиваше да разследва щетите, нанесени от необичаен, внезапно появил се водовъртеж – при това в една част на морето, която никак не обичаше; мислеше си (при това с пълно право), че в тази посока живеят отвратителни твари, които е най-добре да не бъдат закачани. Смея да предполагам, че се досещате за какво става въпрос; поне Артаксеркс се досещаше. Древният Морски змей се пробуждаше или поне имаше смътни намерения да започне да се пробужда.

Този змей спеше дълбоко от години, но вече започваше да се обръща. Опънат, дължината му със сигурност покриваше стотина мили (според мълвата дори опасвал земята от Края до Края⁸³, но това е по-скоро преувеличено); а навие ли се на спирала, има само още една пещера, освен Бездната (където някога е живял и където много хора искат да се върне), една-единствена пещера във всички океани, която може да го побере, а тя, за голямо съжаление, се намираще на няма и сто мили от

---

82. Тоест да пие алкохол.

83. Отпратка към змията на Мидгард (Средният свят, който ще стане свят на хората. – Бел. прев.) от норвежката митология, която по море опасва земята. Но също така и към библейската Книга на Йов, 41:17, където се казва за левиатана: „Кога се подига, юнаци треперят, съвсем се губят от ужас.“ – Толкин не е уеднаквил главните букви в изписването на „края“. В това издание се приема малката буква, с изключение на изрече-та „от Края до Края“ в този пасаж, където е нужна повече яснота.

чертога на морския крал.

Но беше доста глупаво именно на ПАМ да бъде възложено да се заеме с въпроса; понеже, разбира се, Морският змей е твърде огромен и силен, и стар, и идиотски, за да се поддава на какъвто и да е контрол (първичен, праисторически, морскороден, забележителен, митичен и глупав са други прилагателни, които му подхождат)⁸⁴; а това Артаксеркс го знаеше абсолютно сигурно и категорично.

Дори Лунния човек, ако ще да се труди петдесет години, не би могъл да сътвори достатъчно голямо, дълго и мощно заклинание, та да го усмири. Един-единствен път се опита Лунния човек (след като получи специална заявка), в резултат на което най-малко един континент потъна в морето⁸⁵.

Горкичкият стар Артаксеркс летеше право към входа на пещерата на Морския змей. Тъкмо слизаше от колесницата си, когато мерна върха на опашката на чудовището да се подава от входа; тя бе по-голяма от гигантски варели за вода, наредени един до друг, освен това зелена и слузеста. Това му бе напълно достатъчно⁸⁶. Прищя му се моментално да се прибере у дома, преди Червеят да се е обърнал отново⁸⁷ – понеже всички червеи се обръщат на неравноделни и неочаквани интервали.

За всичко бе виновен малкият Роувърандъм! Той не знаеше нищо за Морския змей и неговата страховитост и огромност; мислите му бяха съсредоточени върху това как да захапне злонамерения магьосник. Така че при първата удача му се възможност – Артаксеркс стоеше с ококорени очи и глупав вид пред видимата част от опашката на Змея, а атовете му изобщо не забелязваха какво става – Роувърандъм се промъкна и ухапа едната акула по опашката, ей така, на шега. На шега! Каква ти

84. Списъкът от първичен до глупав представлява представителна извадка за мненията на учените по отношение на морските змиеве и напомня за един Толкинов коментар относно „пълната неразбория“ в критическите мнения върху „Беулф“, направен в лекцията му „Чудовищата и критиците“ (1936).

85. В случая се има предвид Атлантида, тъй като през 1927 г. потъналият остров Нуменор още не е влязъл в Толкиновата митология, а цитираната фраза присъства и в по-ранните варианти на текста.

86. Вж. „Фермера Джайлс от Емз“: „Всъщност (кучето Джарм – бел. прев.) за малко да се сблъска с опашката на току-що приземилия се (дракон – бел. прев.) Хризофилак Гмурца. Никое куче никога не е подвивало опашка тъй бързо и не е търтило да бяга тъй светкавично към дома си“ (Цит. издание).

87. Заиграване с поговорката „Even a worm will turn“ – и най-слабото същество ще въстане срещу мъчителите си, ако бъде предизвикано, – тук приложена директно към могъщия Морски змей. В англосаксонската и норвежката митология worm (wurm) се използва често за обозначаване на дракон или змей.

шега! Акулата скочи право напред и колесницата полетя след нея; а Артаксеркс, който тъкмо се обръщаше, за да се качи на мястото си, се просна ничком на земята. Тогава акулата ухапа единственото, до което имаше достъп в този миг, а именно колежката пред себе си; тя на свой ред ухапа следващата; и тъй нататък, докато последната от седемте, в невъзможност да ухапе нещо друго – и таз хубава!, що за идиотка, – да вземе да гризне Морския змей по опашката!

Морският змей направи ново и съвсем непредвидено обръщане! Следващото, което кучетата успяха да видят, бе как ги завихря побесняла водна маса, как се блъскаат замаяни риби и въртящи се морски дървета, уплашени до смърт в облак от изтръгнати водорасли, пясък, мидени черупки, охлюви, охлювчета и парчетии. Положението ставаше все по-лошо, а Змеят не спираше да се разгъва. А старият Артаксеркс, вкопчен в юздите на акулите, се мятеше като луд и ги ругаеше ли, ругаеше. Имам предвид акулите. За радост на тази история той така и не разбра за стореното от Роувърандъм.

Нямам представа как кучетата са се прибрали у дома. Знам обаче, че им е отнело много, много време. Като начало били изхвърлени на брега с един от могъщите приливи, причинени от мятането на Морския змей; после ги уловили рибари на другия бряг на морето, които без малко да ги затворят в аквариум (отвратителна съдба); после, след като се спасили на ципа⁸⁸, се наложило да пропътуват пеш целия път обратно, при това в условията на постоянни подземни бунтове.

Когато най-сетне се прибраха у дома, завариха не по-малко страшни бунтове. Всички морски обитатели се бяха събрали около двореца и викаха в един глас:

– Дайте ни ПАМ! (Да! Викаха го с това име публично, нищо по-дълго или по-изискано.) ДАЙТЕ НИ ПАМ! ДАЙТЕ НИ ПАМ!

А ПАМ се криеше в избите си. Госпожа Артаксеркс най-накрая го откри там и го накара да излезе; когато той надзърна през един тавански прозорец, целокупното морско население скандираше:

– Стига с тези глупости! СТИГА С ТЕЗИ ГЛУПОСТИ! СТИГА С ТЕЗИ ГЛУПОСТИ!

И вдигнаха такава гюрултия, че на хората от всички крайбрежия по целия свят им се стори, че морето боботи по-силно от обикновено. И

---

88. В оригинала „by the skin of their feet“: отпратка към ципестите лапи на кучетата, заиграваша се с израза „with the skin of one's teeth“ – едва-едва, на косъм.

така си беше! А през цялото това време Морският змей продължаваше да се върти, като междуременно небрежно се опитваше да си напъха края на опашката в устата⁸⁹. Но, о, небеса!, добре, че не се бе събудил съвсем и изцяло, иначе можеше да излезе от леговището си и да разтърси ядно опашка, в който случай още един континент щеше да потъне. (Разбира се, дали този факт бе нещо, за което би следвало да съжаляваме, или не, зависи от това кой е въпросният континент и на кой живеете вие.)

Но морските обитатели не живееха на континент, а в морето, при това в морските дълбини; където нещата ставаха много дълбоки. И те настояваха, че е работа на морския крал да заповяда на ПАМ да изфабрикува някакво заклинание, лек или решение, с помощта на който Морският змей да бъде укротен: защото при това положение нито можеха да уцелят устите си, за да се нахранят, нито пък успяваха да се из-секнат – толкова силно се тресеше водата; и всеки се блъскаше във всички наоколо; и всички риби бяха хванали морска болест, толкова силно се люлееше водата; при това беше тъй размътена и песьчлива, че всички бяха започнали да кашлят; и всички танци бяха преустановени.

Артаксеркс изпъшка, но беше наясно, че трябва да стори нещо. Затова отиде и се затвори в работилницата си, където остана цели две седмици, през което време се случиха три земетресения, два подводни урагана и няколко бунта на морските обитатели. После излезе и направи най-забележително заклинание (придружено от магическа формула за всеобщо успокоение) на прилично разстояние от пещерата; тогава всички се прибраха по домовете си и се затвориха да чакат в избите – всички, освен госпожа Артаксеркс и нещастния ѝ съпруг. Магьосникът бе длъжен да остане (вярно, на разстояние, но не особено безопасно) и да следи за резултата; а госпожа Артаксеркс беше длъжна да остане и да държи под око магьосника.

Постигнатото от заклинанието беше, че докара на Змея ужасен кошмар: че е покрит с раковинки от главата до петите (доста неприятно и отчасти вярно), а освен това, че го пекат на бавен огън в един вулкан (доста болезнено но за жалост рожба на въображението му). И това го събуди!

Може би магията на Артаксеркс бе по-добра, отколкото той самият предполагаше. Във всеки случай Морският змей не напусна леговището

---

89. Напомняне за древния символ на единството, обновлението и вечността, изобразяван като змия, която поглъща собствената си опашка.

си – за радост на тази приказка. Той постави главата си там, където бе опашката му, и се прозя, устата му зяпна, огромна като пещерата, при това изсумтя тъй гръмовно, че хората от всички морски кралства го чува чак в избите си.

А това, което каза Морският змей, беше: „Стига с тези ГЛУПОСТИ!“

След което добави:

– Ако този презрян магьосник не се махне веднагически и ако някога посмее да си топне дори крака в морето, ще ИЗЛЯЗА; и първо ще изям него, след което ще натроша всичко на ситни парченца. Аз казах. Лека нощ!

И госпожа Артаксеркс отнесе припадналия ПАМ у дома.

След като той дойде на себе си – което стана бързо, погрижиха се за това, – вдигна заклинанието от Змея и си събра багажа; а хората викаха и скандираха:

– ПАМ въвн! Добре, че се отървахме! Ние казахме. Лека нощ!

А морският крал рече:

– Не искаме да те губим, но сме на мнение, че трябва да си вървиш.

Кое то накара Артаксеркс да се почувства ужасно дребен и маловажен (не че не му беше полезно). Дори морското куче му се изсмя в лицето.

Може да звучи смешно, но Роувърандъм бе доста развълнуван. В крайна сметка той имаше причини да смята, че магията на Артаксеркс не е била напълно безполезна. Пък и нали не друг, а Роувърандъм ухапа акулата по опашката? А и всичко започна с онова ухапване за крачолата. А и той самият идеше от Сушата, та затова му се стори доста жестоко спрямо горкия сухоземен магьосник да бъде преследван от цялото морско войнство.

Така или иначе, той отиде при стария си познаник и рече:

– Моля ви, господин Артаксеркс...!

– Да? – отвърна магьосникът необичайно любезно (беше щастлив да не го наричат ПАМ, а и не бе чувал обръщението „господине“ от седмици). Да? Какво има, кученце?

– Моля за извинение наистина. Ужасно съжалявам, искам да кажа. Не съм искал да разваля репутацията ви. – Роувърандъм говореше за Морския змей и опашката на акулата, но (за щастие) Артаксеркс помисли, че има предвид панталона му.

– Хайде сега! – прекъсна го той. – Да не говорим за минали дразги. Колкото по-малко разправяш, толкова по-бързо поправяш – тоест

зашиваш⁹⁰. Май ще е най-добре и двамата да си вървим у дома.

– Но, моля ви, господин Артаксеркс – продължи Роувърандъм, – не бихте ли си направили труда да ми върнете предишната големина?

– Ама, разбира се! – възкликна магьосникът, доволен, че е намерил някой, който все още го мисли за способен на нещо. – Разбира се! Но докато си още тук, в този ти вид за теб е най-безопасно. Дай най-напред да се измъкнем от това! А точно в момента съм наистина и сериозно зает.

А той наистина и сериозно беше зает. Отиде в ателието да си събере личните принадлежности, отличителните знаци, символи, бележки, книги с рецепти, еликсири, апаратура и торбички и шишенца с най-разнообразни заклинания. Изгори всичко, що можеше да се изгори в защитената си от вода пещ; останалото скри в градината в задния двор. А оттогава насетне се случиха пречудни събития: цветята до едно пошуряха, зеленчуците израснаха чудовищни, а рибите, които ги ядяха, се превърнаха в морски червеи, морски котки, морски крави, морски лъвове, морски тигри, морски дяволи, делфини, дугонги, октоподи, тюлени⁹¹ и бедствия или бяха полуотровени; и фантазии, видения, обърквания, илюзии и халюцинации избуяха тъй нагъсто, че обитателите на двореца вече нямаха миг покой и бяха принудени да се изнесат. Истината е, че започнаха да уважават паметта на магьосника едва когато го загубиха. Ала това стана доста по-късно. Сега-засега надаваха всеобщ вой да се маха.

Когато приключи с приготвянията, Артаксеркс се сбогува с морския крал – доста съдържано; и дори морските деца явно не страдаха много, той толкова често бе зает и случаите на правене на мехурчета (като онзи, за който ви споменах) бяха изключителна рядкост. Някои от многобройните му снахи се опитаха да проявят любезност, особено в присъствието на госпожа Артаксеркс; но истината е, че всички с нетърпение очакваха мига, в който ще прекрачи портата, за да могат да изпратят смирено съобщение на Морския змей:

„Жалкият магьосник си замина и няма да се върне вече, Ваше Благовейство. Умоляваме ви да продължите съня си!“

Госпожа Артаксеркс, разбира се, също замина. Морският крал

90. Каламбур с поговорката „Least said, soonest mended“ („От много приказки файда няма“), отправящ към инцидента с нахапания крачол на магьосника. – Бел.прев.

91. Явно Толкин намеква, че Артаксеркс е превърнал рибите в нетипични за морския свят създания (понеже самият магьосник не принадлежи към този свят). Същност повечето от тях, независимо от имената им, са реално съществуващи морски обитатели.

имаше толкова много дъщери, че можеше да си позволи да загуби една, без да страда особено, особено десетата подред от най-старите. Дари я с торба скъпоценности и мокра целувка на прага и се върна обратно на трона си. Но всички останали много страдаха, особено кохортата морски племеннички и племенници на госпожа Артаксеркс; много им беше мъчно и от загубата на Роувърандъм.

Най-печално и съжалително от всички бе морското куче:

– Спусни ми влакънце, щом стигнете горе, за да мога да се покажа и да ви махна за сбогом.

– Няма да забравя – рече Роувърандъм. И заминаха.

Най-старият кит ги чакаше. Роувърандъм седна в скута на госпожа Артаксеркс и когато всички се бяха настанили върху китовия гръб, потеглиха.

И хората извикаха на висок глас: „Довиждане!“; и добавиха тихичко, но не съвсем: „Добре, че се отървахме от боклука“; с което дойде краят на Артаксеркс като Пасифико-атлантически магьосник. Кой им е правил магьосничествата оттогава насетне – това не знам. Старият Псаматос и Лунния човек вероятно са им помогнали; в това грешка нямат.

5

Китът изплува на тих бряг далече, далече от заливчето на Псаматос; Артаксеркс се почувства крайно особено. Госпожа Артаксеркс и китът бяха изоставени, докато магьосникът (с Роувърандъм в джоба) извървя две-три мили до съседния крайморски град, за да се сдобие със стар костюм и зелена капела, както и с малко тютюн, в замяна на прелестния си кадифен костюм (превърнал се в сензация из улиците). Освен това закупи и стол за баня на госпожа Артаксеркс (не бива да забравяш опашката ѝ).

– Моля ви, господин Артаксеркс – подхвана наново Роувърандъм, когато се бяха настанили обратно на плажа следобед. Магьосникът пушеше лула, опрял гръб в кита, с толкова щастлив вид, колкото не бе имал скоро, и ни най-малко зает. – Какво стана с нормалния ми вид, ако нямате нищо против? И с нормалната ми големина, умолявам ви!

– О, много добре! – възкликна Артаксеркс. – Щеше ми се да подремна набързо, преди да съм се заловил с работа; но нищо. Да приключваме с това! Къде ми е... – Изречението му увисна във въздуха. Внезапно си спомни, че е изгорил и изхвърлил всичките си заклинания на дъното на Дълбокото синьо море.

И ужасно много се притесни. Скочи на крака и опипа джобовете на панталона си, после джобовете на жилетката и сакото, направо ги обърна с хастара навън, ала не откри ни най-малка прашичка магия никъде и в никой от тях. (И разбира се, че нямаше как да открие, старият му глупак; беше толкова шашардисан, че забрави как си купи този костюм само преди час от една заложна къща. Предишният му собственик или поне онзи, който го е продал, се оказа възрастен иконом, който щателно бе преровил всички налични джобове, преди да го занесе в магазина.)

Магьосникът седна и попи чело с алена носна кърпа, внезапно придобил обичайния си напълно съкрушен вид.

– Наистина много съжалявам, ужасно много! – пророни той. – Никога не съм искал да те оставя така за вечни времена; но сега не виждам какво може да се направи. Нека ти остане за урок да не хапеш крачолите на милите учтиви магьосници!

– Пълни глупотевини! – прекъсна го госпожа Артаксеркс. – Що за мили и учтиви магьосници! Няма да има нищо мило, учтиво и

магьосническо, ако веднага не върнеш на кученцето вида и големината – ако ли не, връщам се на дъното на Дълбокото синьо море и никога повече няма да ме видиш.

Горкият стар Артаксеркс изглеждаше почти толкова притеснен, колкото бе в присъствието на Морския змей.

– Скъпа моя! – възкликна той. – Много съжалявам, ала обвих кученцето с най-силния си антиотменящ заклиноразказ – след като Псаматос започна да се меси (поврага!), само и само за да му покажа, че нищо не може да направи, и че няма да допусна някакъв си пясъчен заекоразказен вълшебник да си завира носа в личните ми средства за забавление – и съвсем забравих да запазя противодействащата отвара, докато разчиствах нещата си долу! Бях я сложил в една малка черна кесийка, която висеше на дръжката на вратата в работилницата ми.

Ох! Ох! Олеле! Сигурен съм и ти ще се съ согласиш, че всичко беше на шега – обърна се той към Роувърандъм и старческият му нос изглеждаше изключително огромен и червен от притеснение.

И той продължи да сипе „ох, ох-олеле!“, и да клати глава и брада; и изобщо не обърна внимание, че Роувърандъм не го гледа, а китът през цялото време намига. Госпожа Артаксеркс беше отишла при багажа си и точно в момента избухна в смях, протегнала старата черна кесийка в ръка.

– Престани да си поклащаш брадата, ами се хващай на работа! – прекъсна го тя.

Но когато Артаксеркс видя кесийката, за момент остана толкова изненадан, че не можеше да стори нищо друго, освен да се пули насреща ѝ със зейнала уста.

– Хайде, де! – подкани го жена му. – Това е твоята кесийка, нали? Взех я заедно с някои дреболии, които си бяха мои и които беше натрупал на отвратителна купчина в градината. – Тя разтвори кесийката и надзърна, а отвътре изскочи вълшебната пръчица с въртящо се връхче на магьосника, придружена от облак смешен пушек, който се извиваше в странни форми и правеше смешни физиономии.

Артаксеркс скочи на крака.

– Дай ми я! Ще я пропилееш! – изкрещя той; и сграбчи Роувърандъм отзад за врата, след което преди да сте успели да кажете „нож“, натика горкото куче в кесийката, а кучето лаеше неистово и риташе на всички страни. После завъртя кесийката три пъти, размаха писалката в другата си ръка и...

– Благодаря! Това ще свърши работа! – рече и отвори кесийката.

Чу се трясък и, опа! гледай ти! от кесийката ни следа, само Роувър, досущ какъвто си беше преди първата си среща с магьосника онази сутрин на поляната. Е, може би не съвсем същият; малко по-голям и вече с няколко месеца по-възрастен.

Излишно е да ви описвам колко щастлив се чувстваше той и колко смешно и малко му изглеждаше всичко наоколо, дори най-старият кит; нито пък колко силен и свиреп се чувстваше. За един кратък миг погледът му се плъзна с копнеж към крачола на магьосническия панталон; но тъй като не искаше цялата история да започне наново, след като изтича почти цяла миля в кръг от радост и почти се скъса от лай, се върна и рече: „Благодаря“, след което дори додаде: „Удоволствие е за мен, че се запознахме!“

– Именно! – оживи се Артаксеркс. – И това е последната магия, която ще направя в живота си. Смятам да се пенсионирам. А *ти* най-добре се прибирай. Не ми остана магия, с която да те изпратя у дома, така че ще се наложи да се оправяш сам. Но това няма да навреди на едно младо куче, пращящо от сила.

И така, Роувър се сбогува, китът му смигна, а госпожа Артаксеркс му даде парче кекс; и дълго време след това изобщо не се видяха; много, много по-късно, когато Роувър бе решил да се поразходи до един район на крайбрежието, където никога по-рано не бе ходил, разбра какво се е случило с тях; понеже си бяха там. Без кита, разбира се, само пенсионираният магьосник и жена му.

Бяха се установили в крайбрежния град и Артаксеркс, приел името господин А. Пам, бе отворил магазинче за цигари и сладкарски изделия близо до плажа – ала проявяваше изключително внимание да не докосва водата (дори сладка вода, което не му представляваше особена трудност). Жалка работа за един магьосник, но поне се опитваше да чисти невъобразимата мръсотия, оставяна от клиентите му по плажа; пък и бе успял да направи парици със „Захарното петле на Пам“ – много розово и лепкаво⁹². Не е изключено в него да бе вложил мъничко зрънце магия, понеже децата толкова го обожаваха, че бяха готови да си го доядат дори след като са го изпуснали в пясъка.

Госпожа Артаксеркс, или по-точно госпожа А. Пам, завъртя доста по-успешен бизнес. Държеше плувни палатки и фургони⁹³, даваше уроци по плуване и се прибираще у дома със стол за баня на колелца,

92. Английският еквивалент на захарните петлета (или пръчици) се продава масово по морските курорти, като по традиция от вътрешната страна на лепкавата карамелизирана повърхност е изписано името на курорта (в случая името на майстора – ПАМ).

теглен от бели понита, а следобед носеше накитите на морския крал, всичко това й донесе голяма известност и никой не й намекуваше нищо за опашката.

Междувременно Роувър обикаляше междуселските пътища и магистралите, вървеше подир носа си, който би трябвало в края на краищата да го отведе у дома, както правят кучешките носове.

– Значи не всички сънища на Лунния човек се сбъдват, нали сам той ми го каза – мислеше си Роувър пътъом. – И този очевидно е един от тях. Дори не знам името на мястото, където живеят момченцата, колко жалко.

Напечената пустош, както установи, също е толкова опасно място за едно куче, колкото луната или океана, макар и доста по-скучно. Покрай него профучаваха автомобил след автомобил, в които се возеха (както му се струваше) едни и същи хора, всички поели с максимална скорост (и сред максимално количество прах и смрад) нанякъде.⁹³

– Не ми се вярва и половината от тях да знаят накъде пътуват и защо, нито пък ще разберат, когато стигнат на съответното място – боботеше си Роувър, задавен от кашлица и хрипове; краката му се умориха от трамбоването по твърди, мрачни, черни пътища. Затова свърна към полето, където му се случиха цял рой по-незначителни приключения от птичи и зайчи характер по най-неангажиращ начин, и се включи в не една приятна схватка с други кучета, както и неколкократно се спаси със спринт от по-големи песове.

Докато най-накрая, седмици или месеци след началото на тази приказка (той би могъл да каже коя), се озова пред собствената си градинска порта. И там, на поляната, видя малкото момченце да си играе с жълтата топка!!! Сънят се сбъдна, точно както никога не бе очаквал!!!

– Ето го Роувърандъм!!! – изкрещя колкото му глас държи малкият Две.

---

93. През 20-те години на XX век хората са се срамували да се преобличат в бански напрато на плажа. Затова са били използвани палатки или фургони, нагласени току до морето. Влизало се е през врата, обърната към плажа, а вече преоблеченият в бански костюм плувец е влизал направо в морето през друга врата.

94. На няколко места в „Роувърандъм“ Толкин изразява загрижеността си към замърсяването на околната среда и вредите от индустриализацията. Човекът на върха на Сноудон изхвърля бутилката си; нефтът причинява на Ниорд тежка кашлица; Артаксеркс чисти боклуците, оставени от клиентите му на плажа. А тук трафикът, макар и далеч по-рехав по времето на написване на книгата, отколкото днес, все пак е бил твърде сериозен за вкуса на Толкин.

А Роувър седна на задните си крака в умолителна поза и не успя нито да излае, нито да каже каквото и да било, а момченцето го цунка по главата и се стрелна като светкавица към къщи, с викове: „Малкото ми молящо се кученце се върна голямо и истинско!!!“

Малкият Две разказа всичко на баба си. Как така Роувър е знаел, че през цялото време е принадлежал на бабата на момченцата? Та нали беше неин само един-два месеца, преди да го омагьосат. Питам се дали Псаматос и Артаксеркс са имали представа?

Бабата (наистина много изненадана, че кученцето ѝ се е завърнало живо и здраво, ни най-малко несгазено от кола и непремазано от камин) не знаеше какви, да му се не види, ги говори внучето ѝ; въпреки че той ѝ разказа с най-големи подробности всичко, което знаеше, при това няколко пъти. Доста трудно схвана защо (тя си беше, разбира се, съвсем-съвсем мъничко глухичка) на кучето трябва да му викат Роувър-рандъм, а не Роувър, понеже така е казал Лунния човек („Що за налудничави идеи има това дете, хич не знам!“); и че кучето в края на краищата не е нейно, а на малкия Две, защото мама му го е донесла със скаридите. („Е, добре, скъпи, щом така искаш; но все пак си мисля, че го купих от сина на брата на градинаря.“)

Не ви предадох с подробности целия им спор, разбира се; беше дълъг и объркан, както често се случва, когато и двете страни са прави. Това, което трябва да знаете, е, че оттогава насетне наистина започнаха да го наричат Роувър-рандъм, и че наистина беше кучето на момченцето, и щом гостуването на малчуганите при баба им приключи, се върна в къщата, където някога бе седял върху скрина. Разбира се, никога повече не направи това. Част от времето прекарваше в скитане, а друга част, по-голямата, в бялата къща на скалата край морето.

Опозна стария Псаматос прекрасно, но не чак толкова, че да си позволи да изпусне П-то, и все пак достатъчно, че – когато порасна и стана голямо и достойно куче – да го изрови от пясъка по време на дрямката му и да се впусне в дълги сладки приказки с него. Наистина Роувър-рандъм стана много мъдро куче с изключителна репутация на местно равнище и преживя всякакви други приключения (много от които споделени с малкото момче).

Но тези, за които ви разказах, бяха може би най-невероятните и вълнуващите от всички. Само Тинкър твърди, че не вярва на нито дума от тях. Завистлив котарак!

КРАЙ

© Джон Р. Р. Толкин
© Невена Кръстева, превод от английски

John R. R. Tolkien
Roverandom

Сканиране, разпознаване и редакция: Светослав Иванов, 2009

Издание:

Дж. Р. Р. Толкин. Роувърандъм

Първо издание

ИК „Прозорец“

Редактор: Марта Владова

Художник: Буян Филчев

Коректор: Мила Томанова-Димитрова

ISBN: 954-733-276-7

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10831>]